

Uitvoeringsprogramma voor de Ondergrond

Programmaperiode 2010-2015

januari 2010

*Uitvoeringsprogramma voor de
Ondergrond*

programmaperiode 2010-2015

Colofon

Uitgave
provincie Overijssel

Datum
Januari 2010

Adresgegevens
Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
Fax 038 425 48 88
provincie.overijssel.nl
postbus@overijssel.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Actualisatie	5
2	Beleid: stand van zaken en ontwikkelingen	6
2.1	Coalitieakkoord & Overijssel: vertrouwen, verbinden, versnellen	6
2.2	Omgevingsvisie Overijssel 2009	6
2.3	Visie op de Ondergrond	7
2.4	Uitvoerings- en toetsingskader bodem	8
2.5	Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties	9
2.6	Rijksvisie op duurzaam gebruik van de ondergrond	10
2.7	Europese Kaderrichtlijn Bodem	10
3	Beschermen en gebruiken ondergrond	11
3.1	Afwegingskader voor de ondergrond	11
3.2	ILG pilots bodeminformatie	13
3.2.1	Pilot WKO	13
3.2.2	Pilot Zwarte Water	14
3.3	OndergrondInformatieSysteem	15
3.4	Gebiedsgericht grondwaterbeheer	15
4	Herstellen van de ondergrond	17
4.1	Doorloop prestaties programmaperiode 2005-2009	17
4.2	Lopende thema's	19
4.3	Aanpak werkvoorraad bodemverontreiniging	20
4.3.1	Inleiding	20
4.3.2	Wie doet wat? (partijen)	22
4.3.3	Activiteiten programmaperiode	22
4.3.4	Uitwisseling bodemgegevens met niet-rechtstreekse gemeenten	24
4.4	Regionale waterbodems	25
4.4.1	Inleiding	25
4.4.2	Het saneringsprogramma Carpe Diem	25
4.5	Gasfabrieken	27
4.6	Voormalige stortplaatsen	30
4.7	Asbest	31
4.7.1	Aanpak asbestbodemproblematiek Overijsselse gemeenten	31
4.7.2	Afronding Saneringsregeling asbestwegen 2 ^e fase	32
4.7.3	Aanpak bodemlocaties Saneringsregeling asbestwegen 3 ^e fase	33
4.7.4	Subsidieregeling asbestsanering bodem voor particulieren en agrariërs	33
4.7.5	Onderzoek herziening bestaande luchtnormen asbest	34
4.8	Verondiepen van zandwinplassen	34
4.9	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing	36
4.10	Ongerechtvaardigde verrijking en kostenverhaal oude saneringen	37
5	Financieel	38
5.1	Inleiding	38
5.2	Indicatief budget DU bodem en indicatief budget ISV bodem	38
5.3	Provinciale cofinanciering	40
5.4	Mogelijke knelpunten in de uitvoering	41
5.5	Communicatie	42

1 Inleiding

Op 1 juli 2009 hebben Provinciale Staten de Visie op de Ondergrond¹ vastgesteld als bijlage bij de Omgevingsvisie Overijssel 2009. In de Visie op de Ondergrond geeft de provincie haar beeld van duurzaam beheer van de Overijsselse ondergrond. Met de Visie op de Ondergrond wordt invulling gegeven aan de op Rijksniveau sinds de beleidsbrief Bodem (2003) ingezette verbreding en verdieping van het bodembeleid. Waarbij nadrukkelijker gekeken wordt naar kansen die de ondergrond biedt, naast de bedreigingen die er zijn als gevolg van verontreinigingen. Het vertrekpunt van het ondergrondbeleid is daarmee het vermogen van de ondergrond om nu en in de toekomst zo goed mogelijk maatschappelijke diensten te leveren, zoals leverancier van grondstoffen, buffer voor water en energie, bron van aardkundige en archeologische waarden of voedselproducent. De verbreding van het bodembeleid beoogt daarmee:

- Het beleid voor de ruimtelijke ordening te verdiepen en
- maatschappelijke uitdagingen geïntegreerd te benaderen.

De kern van de Visie op de Ondergrond wordt verwoord in de begrippen *beschermen*, *gebruiken* en *herstellen* van de ondergrond. De centrale ambitie is het behouden van een balans tussen gebruik en bescherming van de ondergrond. Elf ondergrondthema's zijn in de Visie op de Ondergrond nader uitgewerkt.

Het Uitvoeringsprogramma voor de Ondergrond 2010 tot 2015 (hierna Uitvoeringsprogramma) is het vervolg op het Meerjarenprogramma Wet bodembescherming 2005-2009.

Met het Uitvoeringsprogramma wordt door de provincie Overijssel verder invulling gegeven aan de vastgestelde Visie op de Ondergrond. Gegroepeerd onder de kernbegrippen beschermen, gebruiken en herstellen wordt in het Uitvoeringsprogramma aangegeven welke acties door de provincie de komende programmaperiode worden uitgevoerd, welke prioriteiten daarbij gesteld worden en welke middelen daarvoor beschikbaar zijn. Bovendien wordt daarmee duidelijk op welke manier de provincie, vanuit de ondergrond, een bijdrage wil leveren aan het realiseren van duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit in de provincie Overijssel.

Omdat het handen en voeten geven aan de verbreding en verdieping van het bodembeleid volop in beweging is, is ervoor gekozen de acties gerelateerd aan de bescherming en het gebruik van de ondergrond alleen voor 2010 vast te leggen.

Kort samengevat kunnen onderstaande prioriteiten worden benoemd. Daarbij wordt opgemerkt dat de provincie, bij investeringen waarmee overheidsgeld is gemoeid, de kosten en baten van die investering voor de maatschappij tegen elkaar zal blijven afwegen met in acht neming van reeds aangegane verplichtingen en gemaakte afspraken. Dit is in overeenstemming met reeds gedurende enige jaren ingezette lijn voor de aanpak van bodemverontreiniging in Overijssel gericht op kosteneffectief en functiegericht saneren en beheren en waarbij de kosten hiervan zoveel mogelijk bij de veroorzaker dan wel schuldig eigenaar worden neergelegd.

Beschermen en gebruiken van de ondergrond

In 2010 zullen twee accenten worden gelegd als het gaat om bescherming en gebruik van de ondergrond namelijk 1) de ordening van de ondergrond en 2) de beschikbaarheid en het gebruik van (provinciale) bodeminformatie.

---

¹ Met ondergrond wordt bedoeld het vaste deel van de aarde met de zich daarin bevindende vloeibare en gasvormige bestanddelen en organismen. De Wet bodembescherming definieert het begrip bodem op dezelfde manier.

Herstel van de ondergrond

Voor het aanpakken van de in Overijssel aanwezige bodemverontreiniging gelden de volgende prioriteiten²:

1. De continuering van langdurige nazorg en lopende fases van projecten waarvoor reeds financiële verplichtingen zijn aangegaan.
2. Voor 31 december 2010 het in beeld brengen van de verontreinigde locaties met onaanvaardbare risico's voor de mens (humane spoedlocaties) bij huidig gebruik met daarbij een beschrijving van de maatregelen die genomen gaan worden of zijn genomen.
3. Uiterlijk in 2015 de aanpak (sanering dan wel beheersing) van alle gevallen van ernstige bodemverontreiniging waarvan de sanering bij huidig gebruik spoedeisend is wegens humane risico's.
4. Op 31 december 2015 zijn de spoedlocaties waar sprake is van overige risico's (ecologie en verspreiding) in beeld gebracht met daarbij een overzicht per locatie van (tijdelijke) maatregelen die zijn genomen of zijn voorzien. Het streven is deze risico's in 2015 in ieder geval te hebben beheerst.

Het Uitvoeringsprogramma wordt afgesloten met een financiële paragraaf waarin de kosten van de voorgenomen acties zichtbaar zijn gemaakt.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt het (beleids)kader geschetst waarbinnen het Uitvoeringsprogramma speelt. Hoofdstuk 3 gaat in op de acties die in 2010 worden uitgevoerd met betrekking tot de bescherming en het gebruik van de Overijsselse ondergrond. Hoofdstuk 4 beschrijft voor 10 thema's de acties die in deze programmaperiode worden uitgevoerd als het gaat om herstel van de Overijsselse ondergrond. In hoofdstuk 5 wordt afgesloten met een financiële verantwoording voor het Uitvoeringsprogramma.

1.1 Actualisatie

Dit Uitvoeringsprogramma is opgesteld voor de periode 2010 tot 2015. Zoals in de inleiding is aangegeven, is ervoor gekozen de acties gerelateerd aan de bescherming en het gebruik van de ondergrond (hoofdstuk 3) alleen voor 2010 vast te leggen. Daarnaast is per thema, naast een doorkijk voor de programmaperiode, al zoveel mogelijk aangegeven welke concrete acties in 2010 worden uitgevoerd. Om voorgaande redenen zal het Uitvoeringsprogramma vanaf 2011 jaarlijks inhoudelijk en financieel geactualiseerd worden. Bij de eerstvolgende actualisatie zal ook aandacht worden geschonken aan de nieuwe bestuursperiode (2011-2015).

---

² Deze prioriteiten vinden hun grondslag in het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties d.d. 10 juli 2009.

2 *Beleid: stand van zaken en ontwikkelingen*

Om het kader te schetsen waarbinnen het Uitvoeringsprogramma speelt, wordt in dit hoofdstuk ingegaan op het provinciale- en rijksbeleid. In paragraaf 2.1 komt het coalitieakkoord aan de orde. Paragraaf 2.2. gaat in op de op 1 juli 2009 vastgestelde Omgevingsvisie Overijssel 2009. In paragraaf 2.3 wordt stilgestaan bij de Visie op de Ondergrond. Paragraaf 2.4 schetst de inhoud van het Uitvoerings- en toetsingskader. Paragraaf 2.5 gaat in op het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties. Tot slot wordt in paragraaf 2.6 ingegaan op de in ontwikkeling zijnde Rijksvisie op de ondergrond.

2.1 *Coalitieakkoord & Overijssel: vertrouwen, verbinden, versnellen*

Het coalitieakkoord 'Overijssel' 2007-2011' vormt de leidraad voor het college van Gedeputeerde Staten voor deze bestuursperiode. Voor dit Uitvoeringsprogramma zijn de volgende in het coalitieakkoord benoemde ambities van belang:

- Voortgaande impuls voor woningbouwproductie, met name voor starters en ouderen.
- Een duurzamer energieverbruik en een substantiële reductie van de uitstoot in Overijssel.
- Het saneren van de Teerput van Vasse en het Olasfa-terrein bij Olst.
- Extra inzet op asbestsanering en waterbodemsanering.

De ambities uit het coalitieakkoord zullen in ieder geval nog voor een deel van de periode van dit Uitvoeringsprogramma een leidraad vormen. Met de investeringen uit de Dynamische Investerings Agenda (DIA), de beleidsintensivering bestaand beleid (beiden benoemd in het coalitieakkoord 2007) en Investeren in Overijssel (voortvloeiend uit de Omgevingsvisie Overijssel 2009) wordt tot en met 2011 op het gebied van de aanpak van de (spoedeisende) werkvoorraad bodemverontreiniging, de aanpak van de asbestproblematiek, de aanpak van verontreinigde waterbodems, de Teerput Vasse en de ondergrond ook de komende programmaperiode een bijdrage geleverd aan het realiseren van voornoemde ambities.

2.2 *Omgevingsvisie Overijssel 2009*

Op 1 juli 2009 hebben Provinciale Staten de Omgevingsvisie Overijssel 2009 (hierna Omgevingsvisie) vastgesteld. In deze visie zijn het streekplan, verkeer- en vervoerplan, waterhuishoudingsplan en het milieubeleidsplan samengevoegd. De Omgevingsvisie schetst daarmee onze visie op de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving van onze provincie. In de Omgevingsvisie zijn twee thema's leidend bij het maken van beleidskeuzes: duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit. Vanuit deze leidende thema's is in de Omgevingsvisie gekomen tot een ontwikkelingsperspectief voor de Groene omgeving³ en de Stedelijke omgeving⁴ van Overijssel bezien vanuit het provinciaal belang. Met de Omgevingsvisie is een uitvoeringsmodel geïntroduceerd bestaande uit de stappen generieke beleidskeuzes, ontwikkelingsperspectieven en gebiedskenmerken (zie figuur 1). Ook zijn verschillende niveaus van hardheid in sturing

³ Dat wil zeggen het grondgebied buiten steden, dorpen en hoofdinfrastructuur.

⁴ Dat wil zeggen de steden, dorpen en hoofdinfrastructuur.

geïntroduceerd (normstellend, richtinggevend en inspirerend) om een goed evenwicht te vinden tussen het waarborgen van publieke belangen op provinciale schaal en ruimte voor partners. De Omgevingsvisie inclusief de bijlage Visie op de Ondergrond vormen het provinciale kader waarbinnen de acties in dit Uitvoeringsprogramma worden uitgevoerd. Meer informatie over de Omgevingsvisie is te vinden op www.omgevingsvisie.nl.

Figuur 1

Uitvoeringsmodel Omgevingsvisie Overijssel

2.3 Visie op de Ondergrond

De Visie op de Ondergrond is een bijlage bij de Omgevingsvisie. De Omgevingsvisie omvat daarmee ook de provinciale ambities ten aanzien van de ondergrond en alle thema's die daaraan gerelateerd zijn. Doordat de ondergrond als bouwsteen is meegenomen in het proces om te komen tot de Omgevingsvisie is ook vanuit de ondergrond een bijdrage geleverd aan het realiseren van duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit in de provincie Overijssel.

De kern van de Visie op de Ondergrond is verwoord in de begrippen *beschermen*, *gebruiken* en *herstellen* van de ondergrond. Deze begrippen vormen in onze ogen de basis voor duurzaam beheer van de ondergrond.

Bij *beschermen* gaat het om het beschermen van de kenmerken, kwaliteiten en waarden van de ondergrond en waar mogelijk het inzetten van deze aspecten om de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van gebieden te versterken. Maar bescherming is ook gericht op het mogelijk maken van gebruik van de ondergrond door toekomstige generaties.

Bij *gebruik* van de ondergrond is het uitgangspunt dat dit plaats kan vinden als het maatschappelijk wenselijk en vanuit de kenmerken van de ondergrond mogelijk is. Deze kansen dienen echter wel op duurzame wijze te worden benut.

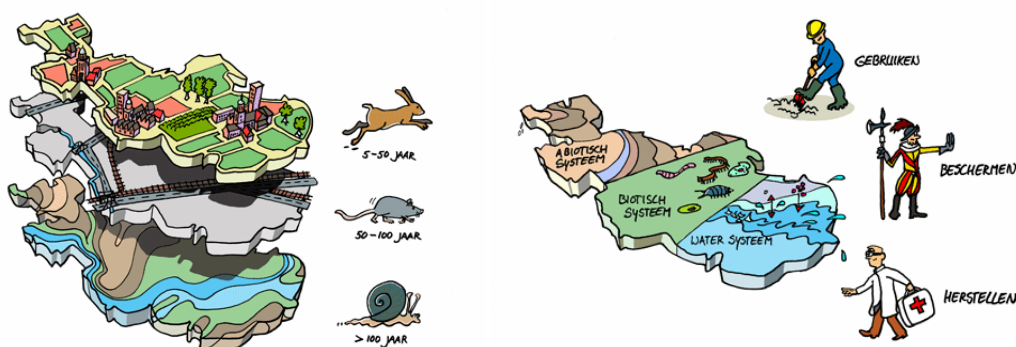
Bij *herstel* gaat het om de inzet op het saneren/beheren van die delen van de ondergrond (bodem en grondwater) die in het verleden vervuild zijn geraakt en daardoor onaanvaardbare risico's met zich meebrengen bij huidig gebruik of niet geschikt zijn voor gewenst gebruik.

De centrale ambitie die is geformuleerd in de Visie op de Ondergrond is: balans behouden tussen gebruik en bescherming van de ondergrond. De kern van de Visie op de Ondergrond is verder uitgewerkt in 11 ondergrondthema's, te weten:

1. Toekomstwaarde van de ondergrond.
2. Aardkundige en archeologische waarden.
3. Bodemenergie.
4. Grondwater en betrouwbare drinkwatervoorziening.
5. Bouwgrondstoffen/zandwinning.
6. Zoutwinning.
7. Afval en voormalige stortplaatsen.
8. Ondergrondse infrastructuur, buisleidingen en energienetwerken.
9. Bodemkwaliteit.
10. Grondwaterkwaliteit.
11. Waterbodems.

De acties die zijn opgenomen in dit Uitvoeringsprogramma vinden hun basis in de Visie op de Ondergrond. De Visie op de Ondergrond is te downloaden op de site www.omgevingsvisie.nl.

Figuren 2 en 3

(© beeldleveranciers.nl)

2.4 Uitvoerings- en toetsingskader bodem

In januari 2010 wordt het uitvoerings- en toetsingskader bodem vastgesteld. Doel van het Uitvoerings- en toetsingskader bodem is het inzichtelijk maken van het kader van de aanpak van bodemverontreiniging in de provincie Overijssel. Het stuk beoogt hiermee tegemoet te komen aan de geconstateerde behoefte aan duidelijkheid hierover bij direct betrokkenen bij bodemsanering. Het Uitvoerings- en toetsingskader bodem kan worden gezien als een praktische handleiding bij de uitvoering van bodemsanering binnen de provincie. De provincie maakt daarmee inzichtelijk hoe zij regels interpreteert, welke voorwaarden zij stelt aan onderzoek, plannen en saneringen, welke afwegingen daarbij worden gemaakt en welke procedures worden gevolgd in het hele traject van onderzoek tot en met de afronding van saneringen die in het kader van de wet bodembescherming worden uitgevoerd. Aangezien de Waterwet uiterlijk op 22 december 2009 in werking zal treden en de provincies dan geen bevoegd gezag meer zijn voor de sanering van waterbodems, vallen waterbodems buiten de reikwijdte van het Uitvoerings- en toetsingskader bodem. Voor meer informatie over de nieuwe Waterwet en de veranderende rol van de provincie op dit gebied wordt verwezen naar hoofdstuk 4, paragraaf 4.4 van dit Uitvoeringsprogramma.

De algemene doelstelling van het bodembeleid in Overijssel is het bevorderen van een gezond leefmilieu. Die doelstelling krijgt langs twee sporen vorm: preventie en sanering.

In het Uitvoerings- en toetsingskader bodem is invulling gegeven aan de volgende onderwerpen:

- Een toelichting op het onderscheid tussen nieuwe en historische verontreinigingen.
- De aanpak van historische verontreinigingen en de procedures die gelden rondom Wbb-saneringen (verkennd onderzoek, nader onderzoek, saneringsplan en sanering, evaluatie en nazorg) en BUS-saneringen.
- Landsdekkend beeld, werkvoorraad, bodeminformatie en de uitwisseling daarvan en aanpak van spoedlocaties conform het Convenant Bodemontwikkelingsbeleid.
- De doelstelling om zoveel mogelijk geld uit de markt halen voor bodemsanering. Combinatie van bodemsanering en ruimtelijke ontwikkelingen alsmede inzet van juridische en financiële instrumenten.
- De relatie met andere regelgeving zoals de Waterwet en het Wetsvoorstel algemene bepalingen omgevingsrecht.
- De invulling van de Overijsselse regierol.
- Asbest in de bodem en in wegen en erven.
- De invulling van de programmatische aanpak gasfabrieken.
- Actief beheer van de bodem: bodeminformatiesysteem en –kwaliteitskaarten.
- Een schets van het Besluit bodemkwaliteit.

Daarnaast besteedt het Uitvoerings- en toetsingskader bodem specifiek aandacht aan een tweetal in de Omgevingsvisie geagendeerde onderwerpen, namelijk:

- Een handelwijze voor het omgaan met verontreinigingen met niet-genormeerde stoffen.
- Verantwoordelijkheden en verplichtingen in geval van nieuwe bodemverontreinigingen.

De regels omtrent bodemsanering zijn voortdurend in beweging. De ontwikkelingen op dit gebied volgen elkaar onophoudelijk op. Daarom zal het Uitvoerings- en toetsingskader bodem jaarlijks inhoudelijk geëvalueerd worden. Indien noodzakelijk zal het worden aangepast.

2.5 Conventen bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties

Op 10 juli 2009 hebben het Rijk, IPO, VNG en de Unie van Waterschappen het Conventen bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties (hierna bodemconventen) ondertekend. Het bodemconventen volgt op de in mei 2008 door de Minister van VROM, IPO en VNG ondertekende Intentieverklaring bodem. Met het bodemconventen wordt verder invulling gegeven aan de verbreding en verdieping van het bodembeleid, een ontwikkeling die in de inleiding bij dit Uitvoeringsprogramma al is geschetst.

In het bodemconventen zijn afspraken en verantwoordelijkheden van de genoemde partijen neergelegd op het gebied van 1) duurzaam gebruik van de ondergrond, 2) grootschalige grondwaterverontreinigingen en 3) de aanpak van gevallen van ernstige bodemverontreiniging waarvan de sanering spoedeisend is. Centraal bij de verbreding en verdieping van het bodembeleid staan de volgende doelstellingen⁵:

- a. Het verwerven van kennis over de risico's van het gebruik van de ondergrond.
- b. Het benutten van de kansen van de ondergrond en het verschaffen van instrumenten hiervoor, met behoud van kwaliteit.
- c. Het optimaliseren van samenhang en samenwerking tussen de verschillende beleidsdoelen teneinde de meest efficiënte benadering te bereiken.
- d. Het maken van afspraken over de aanpak van spoedlocaties.
- e. Het waar nodig aanpassen van de bestuurlijke taakverdeling toegesneden op een optimale uitvoering van taken en bevoegdheden.

Door ondertekening van het bodemconventen via IPO onderschrijft de provincie Overijssel de gezamenlijke ambities van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen op voornoemde gebieden. Daarbij is in een begeleidende brief⁶ bij de ondertekening van het bodemconventen door IPO wel aangegeven dat de provincies voorzien dat voor het tijdig en volledig realiseren van de gezamenlijke ambities op het gebied van duurzaam gebruik van de ondergrond en gebiedsgericht grondwaterbeheer de voorgestelde financiering ontoereikend zal zijn. Dit knelpunt zal nadrukkelijk betrokken worden bij de midterm review van het bodemconventen in het najaar van 2011.

Voor het realiseren van de doelen in het bodemconventen wordt een uitvoeringsprogramma opgesteld door de conventenpartijen. De acties in dit Uitvoeringsprogramma zijn voor zover relevant in lijn met de afspraken zoals deze in het bodemconventen zijn neergelegd.

---

⁵ Bodemconventen, overwegingen onder 3 en de artikelen 2.1. en 2.2.

⁶ Brief van 6 juli 2009 met kenmerk MIL 02460/2009.

2.6 Rijksvisie op duurzaam gebruik van de ondergrond

Het Rijk heeft het voornemen om in het voorjaar van 2010 een visie op het duurzaam gebruik van de ondergrond vast te stellen. Het ontwikkelen van die visie vindt plaats in gezamenlijkheid met provincies, gemeenten en waterschappen. In deze visie zullen kansen en belemmeringen met betrekking tot (het gebruik van) de ondergrond worden uitgewerkt. Naast ruimtelijke aspecten wordt hierbij ook de kwaliteit van de bodem en het grondwater betrokken, mede in het licht van de maatschappelijke diensten die de bodem levert. Tevens wordt in de visieontwikkeling een eerste opmaat voor de verdeling van bevoegdheden betrokken. Hierbij staan het Rijk, in aanvulling op de huidige bevoegdheidsverdeling, de volgende uitgangspunten voor ogen:

1. Het aanwijzen van de provincies als eerstverantwoordelijke partij voor het maken van bovenlokale afwegingen tussen gebruiksfuncties in het ruimtelijk economisch domein.
2. Het vastleggen van de uitkomsten van de afwegingen, die kaderstellend zullen zijn ten behoeve van besluiten op lokaal niveau.
3. De locatiespecifieke afweging in het kader van de ordening van de ondergrond en de vergunningverlening worden in beginsel op gemeentelijk niveau gelegd en voor nader te bepalen gevallen op het niveau van de waterschappen.

Op het moment van schrijven van dit Uitvoeringsprogramma is de Rijksvisie op de Ondergrond nog geen feit. Wij gaan er echter vanuit dat de, met de Omgevingsvisie en de Visie op de Ondergrond, ingezette ontwikkeling in de provincie Overijssel past binnen de Rijksvisie op de Ondergrond.

2.7 Europese Kaderrichtlijn Bodem

In 2006 heeft de Europese Commissie haar voorstel voor de Kaderrichtlijn Bodem (hierna richtlijn) gepubliceerd. Deze richtlijn beoogt het beschermen van bodemfuncties, het voorkomen van achteruitgang van bodems, het herstel van verontreinigde bodems en de integratie van bodembescherming in andere beleidsvelden. De richtlijn wil gebieden die risico lopen door erosie, afname van organisch stofgehalte, verdichting, landverschuivingen of verzilting identificeren. Daarnaast moet de richtlijn stimuleren dat er maatregelen worden genomen om te voorkomen dat gevaarlijke stoffen in de bodem komen die een risico vormen voor mens en milieu. Ook is het de bedoeling een overzicht te maken van gebieden die al verontreinigd zijn en vervuilde bodems te saneren. Na een onderhandelingsproces is de richtlijn echter eind 2007 afgewezen in de Milieuraad. Ook Nederland, bij monde van Minister Cramer, heeft tegen het voorstel gestemd met als belangrijkste redenen dat bodem een nationale zaak is (subsidiariteitsbeginsel) en dat de bescherming van de bodem in Nederland al goed geregeld is. Bovendien omvat de richtlijn een aanzienlijk aantal verplichtingen, waardoor voor extra bestuurlijke en eventueel administratieve lasten wordt gevreesd in Nederland. Onder Frans voorzitterschap in de tweede helft van 2008 is geprobeerd een balans te vinden tussen aan de ene kant de tegenstanders van de richtlijn, waaronder Nederland, die voor meer ruimte voor een eigen invulling van het bodembeleid pleiten en aan de andere kant de landen die de voorgestelde richtlijn steunen, maar vooralsnog staat de richtlijn niet hoog op de Europese agenda. Onder één van de volgende voorzitterschappen van de EU zal geprobeerd worden om tot een voor alle lidstaten aanvaardbare tekst te komen en daarmee een politiek akkoord tussen de lidstaten te bereiken⁷. De provincie zal deze ontwikkeling blijven volgen en zonodig, via het Interprovinciaal overleg (IPO), haar reactie op de ontwikkelingen geven.

---

⁷ www.europadecentraal.nl.

3 *Beschermen en gebruiken ondergrond*

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de acties die in het jaar 2010 door de provincie zullen worden uitgevoerd gekoppeld aan de kernbegrippen beschermen en gebruiken van de ondergrond. Paragraaf 3.1 gaat in op het ontwikkelen van een afwegingskader voor de ondergrond. In paragraaf 3.2 wordt stilgestaan bij de uit te voeren ILG pilots bodeminformatie. Paragraaf 3.3 gaat in op een ondergrondinformatiesysteem. En in paragraaf 3.4 wordt ingegaan op het thema gebiedsgericht grondwaterbeheer.

3.1 *Afwegingskader voor de ondergrond*

De ondergrond vervult tal van maatschappelijke functies. Ze is bijvoorbeeld leverancier van grondstoffen, voedselproducent, buffer voor water en energie, locatie voor ondergronds ruimtegebruik en bron van aardkundige en archeologische waarden. Vanuit deze functies komt het gebruik van de ondergrond steeds meer in beeld bij het oplossen van maatschappelijke opgaven zoals de adaptatie aan klimaatverandering, duurzame energievoorziening, het verminderen van de hoeveelheid CO₂ in de atmosfeer en de (toekomstige) ruimtelijke inrichting van Nederland. Gevolg is wel dat het steeds drukker wordt in de ondergrond. Het gebruik van de ondergrond, dan wel de verschillende functies die de ondergrond vervult kent eigen ruimtebeslag. De drukte in de ondergrond kan tot gevolg hebben dat functies elkaar gaan beïnvloeden of elkaar gaan verstoren. Door de ondergrond te ordenen kunnen deze ongewenste effecten worden voorkomen. Daarnaast zorgt het ordenen van de ondergrond ook voor inzicht in de kansen die de ondergrond biedt door de combinaties van functies zoals bijvoorbeeld de combinatie van aanpak of beheer van grondwaterverontreiniging en de realisatie Warmte-Koude Opslag (zogenaamde 'sanergy'). Vanuit de kenmerken van de ondergrond is het ook wenselijk te komen tot een ordening van de ondergrond. De ondergrond kent een lange ontstaansgeschiedenis en is kwetsbaar. Veranderingen treden soms snel dan weer langzaam op. Herstel of nieuwvorming duurt veelal meer dan 100 jaar. Ordening draagt bij aan de balans tussen het beschermen van de kwetsbare ondergrond en het zorgvuldig gebruik van de ondergrond. Maar ook bezien vanuit de bovengrond is ordening van de ondergrond wenselijk. Zoals gezegd biedt het gebruik van de ondergrond kansen voor het oplossen van maatschappelijke opgaven. Maar de andere kant van de medaille is dat het gebruik van de ondergrond langdurig de bovengrondse leefomgeving kan beïnvloeden en zelfs beperkingen aan die leefomgeving kan opleggen. Denk bijvoorbeeld aan het aanleggen van buisleidingen voor transport van gassen waarbij bovengronds een externe veiligheidszone in acht dient te worden genomen. Ondergrondse ordening kan dus niet los worden gezien van bovengrondse ordening.

In 2010 ontwikkelen we een afwegingskader voor de ondergrond. Centrale vragen daarbij zijn:

- Hoe kan een afweging gemaakt worden tussen verschillende (gebruiks)functies van de ondergrond?
- Hoe kan een afweging worden gemaakt tussen ondergrondse en bovengrondse functies?

Het ontwikkelen van een afwegingskader voor de ondergrond draagt bij aan de algemene ambitie van het behouden van de balans tussen gebruik en bescherming van de ondergrond zoals neergelegd in de Visie op de Ondergrond. In de Visie op de Ondergrond zijn twee denkrichtingen gegeven die meegenomen zullen worden bij het opstellen van een afwegingskader. Het gaat hierbij om de SER-ladder als sturingscriterium en uitgangspunten gekoppeld aan de kernbegrippen

beschermen, gebruiken en herstellen (zie onderstaande tabellen voor nadere uitleg). Daarnaast zullen ook de ontwikkelingen op Rijksniveau, zoals de Rijksvisie op duurzaam gebruik van de ondergrond, worden betrokken bij de ontwikkeling van een afwegingskader voor de ondergrond.

Figuur 4, SER-ladder⁸ als sturingscriterium, Visie op de Ondergrond, paragraaf 2.4.1

Wij willen een duurzame omgang met de ondergrond door ondergrondse ruimteclaims tegen elkaar af te wegen en in samenhang te bezien met bovengrondse functies. De uitgangspunten van de SER-ladder dienen daarbij als sturingscriteria. Hieronder volgen de uitgangspunten van de SER-ladder en een mogelijke vertaling van deze uitgangspunten naar de ondergrond.

De SER-ladder kent het volgende denkmodel:

- Gebruik de ruimte die reeds beschikbaar is gesteld voor een bepaalde functie of die door herstructurering beschikbaar gemaakt kan worden.

De huidige ondergrondclaims c.q. het huidige ondergrondse ruimtebeslag vormen de basis bij afwegingen. Critisch moet worden gekeken of dit ruimtebeslag eventueel kan worden verminderd door beter gebruik c.q. afstemming tussen verschillende ondergrondse functies. Ook het geschikt maken van de ondergrond door sanering moet betrokken worden bij de afweging voor ondergronds ruimtegebruik.

- Maak optimaal gebruik van de mogelijkheden om door meervoudig ruimtegebruik de ruimteproductiviteit te verhogen.

Streef naar optimaal gebruik van de mogelijkheden van combinaties van functies in de ondergrond, bijvoorbeeld koude-/warmte-opslag en grondwatersanering of grondwateronttrekking in combinatie met het oplossen van wateroverlastproblemen.

- Indien het voorgaande onvoldoende soelaas biedt, is de optie van uitbreiding van het ruimtegebruik aan de orde. Daarbij dienen de verschillende relevante waarden en belangen goed te worden afgewogen in een gebiedsgerichte aanpak. Door een zorgvuldige keuze van de locatie van 'rode' functies en door investeringen in kwaliteitsverbetering van de omliggende groene ruimte, moet worden verzekerd dat het meerdere ruimtegebruik voor wonen, bedrijventerreinen of infrastructuur de kwaliteit van natuur en landschap respecteert en waar mogelijk versterkt. *Indien uitbreiding van het ondergrondse ruimtebeslag noodzakelijk is, zal moeten worden afgewogen waar deze ondergrondse ruimte het beste kan worden gevonden en dient de aanslag die op de ondergrond wordt gedaan te worden geminimaliseerd, om ruimte voor toekomstige ontwikkelingen te behouden, rekening houdend met:*

=> Streef naar een minimale beïnvloeding van de omgeving en naar maatschappelijk aanvaardbare effecten.

=> Na gebruik dient herstel van de ondergrondkwaliteiten plaats te vinden, vanuit oogpunt van duurzaamheid en het zorgplichtprincipe (Wet bodembescherming).

=> Indien herstel niet meer mogelijk is, moet de ingreep worden gecompenseerd door realisatie van een nieuwe (toekomst)waarde, bijvoorbeeld door realisatie van (extra) ruimtelijke kwaliteit. Dit dient voorafgaand aan het verbruik inzichtelijk te worden gemaakt en te worden afgewogen.

Figuur 5, Indeling ondergrondthema's, Visie op de Ondergrond, paragraaf 2.4.2

	Beschermen	Gebruiken	Herstellen
Ondergrondthema's	<ul style="list-style-type: none"> • Toekomstwaarde van de ondergrond • Aardkundige en archeologische waarden • Grondwater en drinkwatervoorziening 	<ul style="list-style-type: none"> • Bodemenergie • Grondwater en drinkwatervoorziening • Bouwgrondstoffen/zandwinning • Zoutwinning • Afval en voormalige stortplaatsen • Ondergrondse infrastructuur, buisleidingen en energienetwerken 	<ul style="list-style-type: none"> • Bodemkwaliteit • Grondwaterkwaliteit • Waterbodems
Uitgangspunten	Stand still / stap vooruit	Duurzaamheid / ruimtelijke kwaliteit	Stap vooruit / stand still

⁸ Sociaal Economische Raad.

3.2 *ILG pilots bodeminformatie*

De beschikking over actuele bodeminformatie is randvoorwaarde om te komen tot duurzaam gebruik van de ondergrond en het adequaat ordenen van de ondergrond. Bodeminformatie geeft bijvoorbeeld inzicht in de toestand van de bodem, de draagkracht en de kwetsbaarheid.

Wanneer die informatie voorhanden is kunnen binnen een planproces beslissingen worden genomen die recht doen aan duurzaam bodemgebruik. Het Rijk heeft via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (hierna ILG) middelen ter beschikking gesteld om pilots op het gebied van bodeminformatie uit te voeren. Elke pilot bodeminformatie staat in het teken van:

- Het bevorderen van het gebruik van bodeminformatie bij beslissingen over ruimtelijke inrichting, waardoor deze beslissingen duurzaam zijn ten aanzien van de bodem en de ondergrond en
- Het bevorderen van de ontsluiting van die bodeminformatie.

De provincie heeft met het Rijk afgesproken⁹ dat zij in de ILG programmaperiode (2007-2013) vier pilots zal uitvoeren. Op dit moment worden er twee pilots uitgevoerd die doorlopen in 2010. Het gaat om de pilot Warmte-Koude Opslag (hierna WKO) en de pilot Zwarte Water. Deze pilots worden hieronder kort toegelicht. De overige twee pilots zullen in 2010 starten. De verwachting is dat deze pilots zich zullen richten op de thema's aardkundige waarden en ondergrond in gemeentelijke structuurvisies. Op het moment van schrijven van dit Uitvoeringsprogramma is hier nog geen nadere informatie over beschikbaar.

3.2.1 *Pilot WKO*

Warmte-Koude Opslag is een duurzame energiebron waarbij warmte en koude worden opgeslagen in een waterlaag diep in de grond. 's Zomers wordt hierin warm water opgeslagen, dat in de winter voor verwarming wordt gebruikt. 's Winters gaat koud water in de bodem, dat in de zomer voor koeling retourneert. De ILG-pilot WKO is gekoppeld aan de energieambitie in de Visie op de Ondergrond: het bevorderen van duurzame energie-opwekking (biomassa, wind, zon, bodem). De provincie wil de ondergrond inzetten als leverancier van energie. De pilot wordt samen met de gemeenten Hardenberg en Almelo uitgevoerd.

Centrale vragen in de pilot zijn:

- Waar biedt de ondergrond vanuit de kenmerken van de ondergrond kansen voor het toepassen van open WKO-systemen?
- Waar liggen belemmeringen vanuit andere functies?
- Waar zou de toepassing van WKO juist moeten worden gestimuleerd?

Het adviesrapport van de taskforce bodemenergie (hierna taskforce), 'Groen licht voor bodemenergie'¹⁰, wordt meegenomen in de pilot. De taskforce is in 2008 door Minister Cramer in het leven geroepen vanuit de doelstelling om meer en grootschalig gebruik van Warmte-Koude Opslag te bewerkstelligen. In het adviesrapport wordt ingegaan op de wijze waarop WKO kan worden gestimuleerd, welke randvoorwaarden daaraan moeten worden gesteld en welke rol er voor de overheid is weggelegd (uitgewerkt in 7 kansen voor groei en 3 randvoorwaarden aan groei). De taskforce heeft in haar rapport het 'verkeerslichtenmodel' geïntroduceerd. Dit model gaat uit van een verdeling van, in ons geval de provincie Overijssel, in groene, oranje en rode gebieden. In groene gebieden zijn weinig andere belangen aanwezig en kan worden volstaan met algemene regels voor Warmte-Koude Opslag. In oranje gebieden is sprake van strijdige belangen en is een vergunningregime van toepassing. In rode gebieden, tot slot, is ook sprake van strijdige belangen en is Warmte-Koude Opslag niet of bij hoge uitzondering toegestaan. Bij belangen kan gedacht worden aan grondwaterafhankelijke belangen zoals drinkwaterwinnings- of natuurbelangen. De adviezen van de taskforce zijn overigens ook mede richtinggevend voor het maken van verdere afspraken en de vormgeving van beleid met betrekking tot Warmte-Koude Opslag in het kader van het bodemconvenant.

---

⁹ ILG Bestuursvereenkomst 2007-2013 d.d. 18 december 2006. Laatst gewijzigd op 13 oktober 2009.

¹⁰ D.d. 23 maart 2009.

De ILG-pilot moet in maart 2010 het volgende hebben opgeleverd:

- Een vergelijking van de geschiktheidskaarten WKO van de gemeenten en de provincie.
- Een WKO-kansenkaart voor de gemeenten Almelo en Hardenberg.
- De ontsluiting van de WKO-kansenkaarten via een provinciale webservice.
- Een leidraad voor het opstellen van een WKO-kansenkaart voor de overige Overijsselse gemeenten.

3.2.2 Pilot Zwarte Water

Het Zwarte Water is 19 kilometer lang en ontstaat uit de Soestwetering en de Nieuwe Wetering. Ten noorden van Zwolle mondt de Overijsselse Vecht uit in het Zwarte Water. Het Zwarte Water stroomt langs de plaatsen Hasselt, Zwartsluis en Genemuiden en eindigt in het Zwarte Meer. Het Zwarte Meer sluit aan op het Ketelmeer en het Kadoelermeer. De Mastenbroekerbrug en de Twistvlietbrug overspannen het Zwarte Water en verbinden de woonwijk Stadshagen met de Aa-landen en Holtenbroek in Zwolle. Het Zwolle-IJsselkanaal bij Zwolle verbindt het Zwarte Water met de IJssel.

Figuur 6

Met de inwerkingtreding van de nieuwe Waterwet (december 2009) wordt de aanpak van waterboderverontreinigingen binnen een ander kader opgepakt voorheen onder de Wet bodembescherming. Binnen het nieuwe kader wordt een verontreiniging van de waterbodem niet langer beoordeeld en aangepast via de gevalsdefinitie en beoordeling van de spoedeisendheid, maar in het bredere kader van het verbeteren van de gebiedskwaliteit. Gebiedskwaliteit omvat de gewenste gebruiksfuncties en doelen van een watersysteem, die in een gebiedsproces worden geformuleerd. Bij de aanpak van waterbodems blijven de risico's van verontreinigingen centraal staan, maar er zal vaker een afweging worden gemaakt of een ingreep in de waterbodem nodig is gerelateerd aan de (gewenste) functies en doelen van het betreffende water.

De pilot Zwarte Water sluit aan bij de ambitie van het bevorderen van een gezond leefmilieu en de in de Visie op de Ondergrond uitgesproken wens om samen met gebiedspartners een integrale gebiedsvisie met aanpak van de waterbodems voor het Zwarte Water te verkennen. De pilot wordt samen met Rijkswaterstaat (dienst Oost-Nederland), de gemeenten Zwolle en Zwartewaterland en het waterschap Groot Salland uitgevoerd. In de pilot wordt op basis van bestaande beleidsdocumenten van alle partners een eerste aanzet voor een gebiedsvisie, inclusief (gewenste) functies en doelen, opgesteld. Door de aanwezige waterbodempkwaliteit te toetsen aan deze (gewenste) functies en doelen wordt duidelijk of de waterbodempkwaliteit kansen biedt en/of belemmeringen vormt voor het realiseren van de gewenste gebiedskwaliteit. Na ontsluiting van de resultaten van deze toets via een provinciale webservice is de ILG-pilot medio 2010 afgerond.

Na afronding van de pilot zal op basis van de resultaten samen met de gebiedspartners op bestuurlijk niveau een beslissing worden genomen over het daadwerkelijk ontwikkelen van een integrale gebiedsvisie voor het Zwarte Water.

3.3 OndergrondInformatieSysteem

In 2010 zal een projectgroep opgericht worden die zich bezig gaat houden met de verkenning en optimalisatie van het provinciale bodeminformatiesysteem met betrekking tot de Visie op de Ondergrond. Dit zal resulteren in een definitiestudie voor een provinciaal ondergrondinformatiesysteem (OIS). Naast inventarisatie en ontsluiting van bestaande bodemdata maakt het leggen van relaties tussen verschillende bodemdata met betrekking tot de beleidsterreinen uit de Visie op de Ondergrond en het ontsluiten en toepassen van deze relaties nadrukkelijk onderdeel uit van de definitiestudie.

De definitiestudie zal tevens antwoord moeten geven op de vraag of er mogelijkheden zijn het huidige bodeminformatiesysteem (Globis) te vervangen of op te waarderen naar een ondergrondinformatiesysteem.

Met drie lopende initiatieven als het gaat om (bodem)informatievoorziening zal rekening worden gehouden in dit traject te weten:

1. De in het kader van de Omgevingsvisie geïntroduceerde digitale omgevingskaart, en
2. de ambitie van de partijen bij het bodemconvenant om te komen tot een transparantie structuur voor wat betreft de uitwisseling van gegevens met betrekking tot de ondergrond. In dat kader zal de Minister van VROM een basisregistratie voor de ondergrond (BRO) opzetten met gegevens over de geologische en bodemkundige opbouw van de ondergrond.
3. Het project om de bodemgegevens uit de bodeminformatiesystemen van de Overijsselse gemeenten te synchroniseren met het bodeminformatiesysteem Globis van de provincie (voor meer informatie hierover zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.3.4).

Resultaten op 31 december 2010 zijn:

- Een uitgevoerde definitiestudie naar een provinciaal ondergrondinformatiesysteem, inclusief een inventarisatie en ontsluiting van de provinciale bodemdata en een onderzoek naar de mogelijkheden van optimalisatie van het provinciale bodeminformatiesysteem (Globis).
- Een projectplan ontwikkeling en implementatie provinciaal ondergrondinformatiesysteem (OIS).

3.4 Gebiedsgericht grondwaterbeheer

In (met name) de stedelijke omgeving komen grondwaterverontreinigingen voor die moeilijk te herleiden zijn tot een eenduidige vervuiler of bron, of er is sprake van overlappende verontreinigingspluimen. Vanwege het ontbreken van een duidelijke veroorzaker kan de sanering van het verontreinigde grondwater lang op zich laten wachten, waardoor de herontwikkeling van een gebied kan stagneren. Een aanpak op gebiedsniveau biedt een oplossing voor grootschalige grondwaterverontreinigingen en kan maatschappelijke knelpunten voor ruimtelijke ontwikkelingen (zoals ondergronds bouwen) opheffen. In de Visie op de Ondergrond hebben wij aangegeven de inzet van gebiedsgericht grondwaterbeheer als instrument om complexe verontreinigingsproblematiek op te lossen verder te zullen verkennen. Het streven is dat gebiedsgericht grondwaterbeheer wordt ingezet in alle daarvoor geschikte gebieden. Voorgaande sluit aan bij de ambitie uit het bodemconvenant om voor bodemverontreiniging met grootschalige grondwaterverontreiniging een gebiedsgerichte benadering te bevorderen waarbij de samenhang met grondwaterbeheer centraal staat. Waar nodig zullen regionale bestuurlijke arrangementen worden ontworpen om tot de gewenste gebiedsgerichte aanpak te komen.

In het kader van het bodemconvenant is afgesproken dat¹¹:

- De Minister van VROM uiterlijk 1 januari 2010 een wetsvoorstel met betrekking tot de juridische grondslag van een gebiedsgerichte aanpak van bodemverontreiniging met grootschalige grondwaterverontreiniging aan de Ministerraad toezendt.
- De Minister van VROM, vooruitlopend op aanpassing van wet- en regelgeving, zal voorzien in een handreiking voor gebiedsgerichte aanpak van bodemverontreiniging met grootschalige grondwaterverontreiniging¹².
- Partijen bij het convenant zich zullen inspannen om te komen tot een mogelijkheid van afkoop van aansprakelijkheid voor de sanering van de verontreiniging in het diepere grondwater, al dan niet in combinatie met een lokale, regionale of landelijke specifieke financiële voorziening die de afkoopsommen beheert en de verantwoordelijkheid voor de sanering van het diepere grondwater overneemt. De inspanning zal ook betrekking hebben op het voorkomen van privaatrechtelijke schade bij derden en het onder voorwaarden geven van een vrijwaring daarvoor. Deze actie wordt in het kader van het uitvoeringsprogramma bij het bodemconvenant opgepakt.

Naast de ambitie en actie die voortvloeit uit het bodemconvenant zet de provincie in 2010 in op het verkrijgen van inzicht in de omvang van de grondwaterverontreinigingsproblematiek in relatie tot de potentie van de inzet van gebiedsgericht grondwaterbeheer als instrument (feiten- en potentiekaart). Verder is het streven om in 2010 tenminste één voorbeeldproject gebiedsgericht grondwaterbeheer te hebben geïnitieerd dan wel deel te hebben genomen aan een bestuurlijk arrangement daartoe.

---

¹¹ Artikel 6.2 bodemconvenant.

¹² Handreiking gebiedsgericht grondwaterbeheer, eindconcept 10 oktober 2009. Naar verwachting zal de handreiking in december 2009 definitief worden.

4 *Herstellen van de ondergrond*

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de verschillende thema's die vallen onder 'herstellen van de ondergrond'. Paragraaf 4.1 gaat in op de doorloop van prestaties uit de vorige programmaperiode. Paragraaf 4.2 sluit daarbij aan en gaat in op lopende thema's die de komende periode gecontinueerd dienen te worden. In paragraaf 4.3 staat de aanpak van de werkvoorraad bodemverontreiniging centraal. De regionale waterbodems worden in paragraaf 4.4 behandeld en in paragraaf 4.5 komen de gasfabrieken aan bod. In paragraaf 4.6 wordt ingegaan op de voormalige stortplaatsen. Paragraaf 4.7 behandelt het thema asbest. Het verondiepen van zandwinplassen heeft een plek gekregen in paragraaf 4.8. In paragraaf 4.9 wordt stilgestaan bij het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing. En tot slot wordt in paragraaf 4.10 aandacht besteed aan ongerechtvaardigde verrijking en kostenverhaal bij oude saneringen.

4.1 *Doorloop prestaties programmaperiode 2005-2009*

In de programmaperiode 2005-2009 zijn de volgende projecten opgestart die doorlopen in de programmaperiode 2010-2015:

1. **Losser, Gronausestraat 181:** vanwege het verschil tussen het aangevraagde budget en het uiteindelijk toegekende budget zijn destijds enkele voorgenomen saneringen voor de periode 2002-2005 geschrapt. Uiteindelijk is de tweede fase van de sanering van de locatie Gronausestraat 181 te Losser de enige locatie die vanuit de programmaperiode 2002-2004 is doorgeschoven naar de programmaperiode 2005 tot en met 2009. Deze sanering (bodempluchextractie en grondwateronttrekking/zuivering) is met inzet van Wbb-budget voor de periode 2005 tot en met 2009 opgestart en zal nog zeker 10 jaar doorlopen. Omdat er op de nabij gelegen locatie Gronausestraat 189 een olieverontreiniging in de bodem aanwezig was die de sanering van Gronausestraat 181 nadelig kon beïnvloeden is door middel van een BUS-sanering de met olie verontreinigde bodem gesaneerd.

De voor de periode 2005-2009 geplande BPE's van locatie Gronausestraat 181 zullen dus pas na de programmaperiode 2010-2015 worden gerealiseerd.

2. **Tubbergen, Tumuliweg (Vasse Teerput):** in de jaren zestig van de vorige eeuw is zuurteer gestort in een zandafgraving te Vasse, Gemeente Tubbergen. In de jaren zeventig is door de provincie Overijssel een poging gedaan de zuurteer te stabiliseren en af te dekken met grond. De stabilisatie van de zuurteer is niet in voldoende mate gelukt. Tot op heden treedt regelmatig zuurteer aan het oppervlak uit als 'zuurteer erupties'. Vanuit de zuurteer verspreid zich in geringe mate verontreiniging naar het grondwater. De zuurteer erupties vormen een contactrisico voor de mens en het milieu. Omdat de in de jaren '70 uitgevoerde maatregelen bij de Teerput Vasse niet voldoende bleken is omstreeks 1984/1985 de Teerput Vasse als project in de provinciale meerjaren planning van de Wet bodembescherming (Wbb) (toen Interimwet bodemsanering) opgenomen. In 1998 heeft de provincie Overijssel met een beschikking in het kader van de Wbb de sanering van de locatie urgent verklaard op basis van ecologische risico's. Naast deze saneringsurgentie op basis van ecologische risico's is er ook een sprake van een maatschappelijke urgentie om de sanering ter hand te nemen.

In 2007 is een saneringsonderzoek afgerond. Op basis van dit saneringsonderzoek is een saneringsvariant uitgewerkt waarbij de zuurteer met een afdekkende constructie wordt geïsoleerd. De isolerende constructie inclusief de bodemlaag die beschikbaar moet zijn voor plantengroei en bodemleven mag niet hoger komen te liggen dan het huidige maaiveld. De Teerput Vasse veroorzaakt geen 'ernstige' verontreiniging in het grondwater onder de Teerput. Doordat de afdekkende constructie contact van infiltrerend regenwater met de zuurteer verder beperkt zal de invloed van de Teerput op de grondwaterkwaliteit verder afnemen. Op basis van de saneringsvariant is in 2008 een saneringsplan op hoofdlijnen uitgewerkt. De uitvoering van de sanering is in 2009 aanbesteed ('design en construct'). De daadwerkelijke sanering zal begin 2010 starten en in deze programmaperiode worden afgerond.

3. **Haaksbergen, koperverontreiniging:** (Binnen bebouwde kom: voormalig en huidig watersysteem ter plaatse van de zuidelijk deel woonwijk 't Wolferink en de noordelijke strook van het bedrijventerrein 't Varck): in de periode 2004-2009 zijn een HO en NO uitgevoerd. Vanaf januari 2010 is het Waterschap verantwoordelijk voor de waterbodem. Over dit geval moeten nog afspraken worden gemaakt over verantwoordelijkheid en kosten ook richting potentiële veroorzaker.

4. **Hellendoorn, Salomonsonstraat:** in de periode 2004-2009 zijn nader onderzoeken en een saneringsonderzoek uitgevoerd, is een saneringsplan vastgesteld en is de uitvoering van de grondsanering aanbesteed en uitgevoerd. De grondwatersanering zal plaatsvinden in de programmaperiode 2010-2015.

5. **Olst, Olasfa:**

Op het voormalige Olasfa-terrein, gelegen in de IJsseluiterwaarden bij Olst naast het farmaceutisch bedrijf Solvay, zijn in het verleden (periode 1913-1981) dakasfalt en teerproducten geproduceerd, waardoor een omvangrijke verontreiniging met teer producten is ontstaan tot in de waterbodem van de IJssel.

In de afgelopen programmaperiode is de bovengrond gesaneerd (fase 1) en is de vrijkomende grond gereinigd (2006-2007). De sanering van de ondergrond van een strook van het terrein tegen Solvay aan is gestart met een pilot met insitu-technieken. In 2008-2009 is gestart met chemische oxidatie. De pilot loopt door tot 2013 met persluchtinjectie en bodemluchtextractie. Die strook is momenteel in gebruik bij Solvay voor opslag. De rest van het terrein ligt braak in afwachting van de aanpak van de ondergrond in twee fasen. Fase 2 is een intensieve fase van drie jaar waarin de bulk van de verontreiniging wordt aangepakt en een leeflaag wordt aangebracht waarop de inrichting kan plaatsvinden. Fase 3 is een periode van maximaal 15 jaar waarin de kwaliteit van het grondwater tot een acceptabele niveau voor de IJssel wordt teruggebracht. Voor fase 2 en 3 loopt op dit moment een aanbestedingsprocedure waarin de saneringsdoelstelling is herzien ten opzichte van de gestelde doelstelling in 2006 in een meer realistische op basis van nieuwe inzichten in de verontreinigingssituatie.

In 2010 beoordeelt een commissie van deskundigen bestaande uit vertegenwoordigers van de provincie, Rijkswaterstaat, het Ministerie van VROM en een aantal onafhankelijke deskundigen de inschrijvingen en volgt een periode waarin de aannemer met de best passende aanbidding zijn ontwerp uitwerkt in een plan van aanpak waarop de bevoegde gezagen (Provincie en Rijkswaterstaat) een beschikking afgeven. De werkzaamheden zullen normaliter eind 2010 op het terrein starten. Fase 2 wordt dan in de periode 2011 tot en met 2013 uitgevoerd. Fase 3 zal naar verwachting uitgevoerd worden in de periode 2014-2029.

De omgeving is en wordt nauw betrokken bij voortgang en uitkomst van de aanbesteding en de ontwikkelingen rond de sanering.

Met € 5.000.000 van Rijkswaterstaat is de uitvoering van de 1^e fase gefinancierd. De reiniging (ruim € 5 miljoen) is betaald uit de FES bijdrage van € 19,2 miljoen van het Ministerie van VROM. Huidige inzichten laten een totaal tekort zien van € 1,6 miljoen voor fase 2 en 3. Het Ministerie van VROM geeft in haar brief van 21 juli 2009 aan een aanvullende reservering te maken in het geval de resultaten van de aanbesteding van fase 2 en 3 daar aanleiding toe geven. De provinciale bijdrage is € 0,5 miljoen naast een forse bijdrage in de ontwikkeling van het rivierproject IJsseluiterwaarden Olst.

Deze projecten worden, met uitzondering van de koperverontreiniging in Haaksbergen, gefinancierd uit nog resterende middelen uit de programmaperiode 2005-2009. Voor een kostenspecificatie wordt verwezen naar bijlage 1.

Toetsbare grootheden

- aantal afgeronde saneringen: 2
- aantal onderzoeken: 0

4.2 Lopende thema's

Gezien de voor de Wbb-programmering gekozen systematiek wordt hier ook het thema 'lopende thema's' opgenomen. Dit ter onderscheid van het thema doorloop van prestaties uit de periode tot en met 2009, waar het prestaties betreft die in de programma's voor de periode 2002-2004 en 2005-2009 zijn opgenomen maar in die periode niet (volledig) tot uitvoering zijn gekomen. De lopende thema's zien op die ontwikkelingen die in de periode 2002 tot en met 2009 liepen of zijn gaan lopen en waarvoor het noodzakelijk is dat deze in de komende periode worden gecontinueerd. Hiervoor zal de decentralisatie-uitkering bodem voor de periode 2010 tot 2015 worden ingezet.

Het onderdeel heeft enerzijds betrekking op lopende saneringen en anderzijds op werkzaamheden die nodig zijn voor een goede uitoefening van de Wbb-taken en welke onder het programma voor 2002 tot en met 2009 al in zijn gezet. Deze laatste werkzaamheden zijn niet in grootheden uit te drukken, maar kunnen kort aangeduid worden. Het betreft:

- Uitvoering regierol: Overijsselse gemeenten informeren over beleidsontwikkelingen, afstemmen van beleid, communicatie tussen gemeenten bevorderen, communicatie met het Rijk voeren en dergelijke.
- Onderhouden van het kwaliteitssysteem, SIKB-normblad 8001.
- Monitoring van bodembeleid.
- Financiering.

Lopende saneringen

Begin 2010 lopen er vijf saneringen, waarvan er in de programmaperiode tot en met 2014 naar verwachting één sanering geheel zal worden afgerond. Bij acht locaties betreft het nazorg door monitoring. Naar verwachting zullen drie van die monitoringsgevallen in deze programmaperiode worden afgerond. Een locatie is gestagneerd en zal opnieuw worden aanbesteed in deze programmaperiode.

Het betreft de volgende 14 locaties:

1. **Borne, Brinkstraat/Oude Kerkstraat**, programmaperiode 2010-2015: nieuw saneringsplan, bestek, uitvoeren langdurige grondwatersanering.
2. **Borne, TH-Steenbakkersweg**, programmaperiode 2010-2015: monitoring en onderhoud geïsoleerde deel.
3. **Hellendoorn, Smidsweg 100a**, programmaperiode 2010-2015: monitoring.
4. **Losser, Postweg**, programmaperiode 2010-2015: monitoring, zo mogelijk afsluiten project.
5. **Oldenzaal, Kleibultweg 21**, programmaperiode 2010-2015: monitoring, zo mogelijk afsluiten project.
6. **Oldenzaal, Burg. Essinkstraat 22/24 + 2**, programmaperiode 2010-2015: opnieuw aanbesteden wegens stagnatie en aflopend contract aannemer.
7. **Rijssen, Rijssen-Markeloseweg 7**, programmaperiode 2010-2015: afronden sanering en monitoring.
8. **Steenwijkerland, Brederwiede-Monnikenweg**, programmaperiode 2010-2015: monitoring.
9. **Steenwijkerland, IJsselham-Vijverpark**, programmaperiode 2010-2015: monitoring na evaluatiebeschikking.
10. **Vriezenveen, Vriezenveen- Oosteinde 318 en mogelijk 320**, programmaperiode 2010-2015, nazorg, monitoring, slopen Oosteinde 318 en saneren door ontgraving.

11. **Wierden, Broomchemie**, programmaperiode 2010-2015: voortzetting langdurige beheersing restverontreiniging in het grondwater vanwege de nabijheid van grondwaterputten ten behoeve van de drinkwaterbereiding. Opnieuw aanbesteden van de beheersinstallatie en Milieukundige begeleiding en directievoering.
12. **Wierden, Stamanstraat 13 + 17**, programmaperiode 2010-2015: voortzetting langdurige grondwatersanering, opnieuw aanbesteden beheersinstallatie en Milieukundige begeleiding en directievoering.
13. **Zwartewaterland, Hasselt – Buiten Enkpoort**, programmaperiode 2010-2015: monitoring, zo mogelijk afsluiten project.
14. **Hof van Twente, Het Gijmink**, programmaperiode 2010-2015: asbestsanering loopt tot 2016, zie ook paragraaf 4.7.1.

Deze projecten worden grotendeels gefinancierd uit nog resterende middelen uit de programmaperiode 2005-2009. Voor een kostenspecificatie wordt verwezen naar bijlage 1.

Toetsbare grootheden

- aantal afgeronde saneringen: 1
- aantal onderzoeken: 0
- aantal afgeronde monitoringsgevallen: 3

4.3 Aanpak werkvoorraad bodemverontreiniging

4.3.1 Inleiding

In het bodemconvenant (zie ook Hoofdstuk 2, paragraaf 2.5) zijn ten aanzien van de spoedlocaties bodemsanering de volgende doelstellingen opgenomen:

- De bevoegde overheden Wet bodembescherming (Wbb) hebben uiterlijk op 31 december 2010 een overzicht gereed van de locaties waar sprake is van humane risico's bij huidig gebruik met daarbij een beschrijving van de maatregelen welke genomen gaan worden of zijn genomen.
- In 2015 dienen de locaties waarbij sprake is van humane risico's gesaneerd dan wel beheerst te zijn.
- De bevoegde overheden Wbb hebben uiterlijk op 31 december 2015 de spoedlocaties waar sprake is van overige risico's (ecologie en verspreiding) in beeld gebracht met daarbij een overzicht per locatie van (tijdelijke) maatregelen die zijn genomen of zijn voorzien. Het streven is deze risico's in 2015 in ieder geval te hebben beheerst.

Opgemerkt wordt dat voor de aanpak van de ernstige gevallen van bodemverontreiniging die niet spoedeisend zijn, geldt dat deze gevallen voor 2030 gesaneerd dan wel beheerst zijn.

De provincie Overijssel heeft de afgelopen programmaperiode naast reguliere werkzaamheden de volgende acties afgerond in haar aanpak van de werkvoorraad bodemverontreiniging:

- Een kwaliteitsslag van de werkvoorraad bodemsanering.
- Met tien gemeenten zijn de bodemgegevens uit hun gemeentelijke bodeminformatiesystemen gesynchroniseerd met het bodeminformatiesysteem Globis van de provincie Overijssel.
- Binnen het PRISMA/FOCUS-project¹³ zijn de potentiële spoedlocaties voor Overijssel geïdentificeerd. Voor de provincie Overijssel (exclusief de vijf rechtstreekse gemeenten Almelo, Hengelo, Zwolle, Enschede en Deventer) zijn 603 locaties vanuit de landelijke beoordelingssystematiek als potentieel spoedeisend geïdentificeerd. De resultaten van de identificatie van de potentiële spoedlocaties zijn verwoord in de rapportage 'Eindrapport Focus Identificatie Potentiële Spoedlocaties'¹⁴.
- De uitvoering van circa 420 historische onderzoeken op potentiële spoedlocaties.

¹³ Door het Ministerie van VROM geïnitieerde projecten.

¹⁴ D.d. 10 juli 2008, prnr. 08007, Register Historisch onderzoeksbureau.

De werkvoorraad bodemsanering¹⁵ van Overijssel bestaat op dit moment uit circa 4.400 locaties.

Voor de provincie Overijssel zijn zoals hierboven aangegeven 603 locaties vanuit de landelijke beoordelingssystematiek als potentieel spoedeisend geïdentificeerd. Op basis van de resultaten van de uitgevoerde historische onderzoeken (in 2008 en 2009) en op basis van een verdere onderzoeks- of saneringsfase van de locaties zijn er op dit moment nog 318 potentiële spoedlocaties.

Naast de werkvoorraad en de spoedlocaties bodemsanering bevat het bodeminformatiesysteem Globis van de provincie Overijssel ca. 6.500 locaties die tot de zogenoemde grijze werkvoorraad behoren. Dit zijn locaties waarvan onvoldoende informatie beschikbaar is om een oordeel te kunnen geven of de locaties in de werkvoorraad thuishoren of in de voorraad spoedlocaties van de werkvoorraad. Het is overigens ook mogelijk dat deze locaties niet in de werkvoorraad terecht komen wat betekent dat er geen sprake is van een ernstige, spoedeisende bodemverontreiniging. De grote hoeveelheid locaties die behoren tot de grijze werkvoorraad komen met name voort uit de synchronisatie van de bodemgegevens met de niet-rechtstreekse gemeenten.

Een aparte categorie betreft de puntbronnen bodemverontreiniging in relatie tot de Kaderrichtlijn Water (hierna KRW). Om te voldoen aan de KRW-doelstellingen is voor Overijssel voor wat betreft openbare drinkwaterwinningen de volgende aanpak geformuleerd: in 2015 zijn de risico's voor het beïnvloeden van de grondwaterkwaliteit vanuit puntbronnen in beeld gebracht en zijn de risicovolle locaties gesaneerd of beheerst. Vanwege de onzekerheden bij het saneren van puntbronnen van bodemverontreiniging is 2021 aangegeven als streeftermijn voor doelrealisatie.

Binnen de grondwaterbeschermingsgebieden (die liggen binnen het gebied waarvoor de provincie Overijssel bevoegd gezag Wet bodembescherming is) zijn op basis van een risicomodel vooralsnog 48 puntbronnen geselecteerd die moeten worden aangepakt om te voldoen aan de KRW-doelstellingen¹⁶. In het project 'gebiedsdossiers voor kwetsbare drinkwaterwinningen' wordt deze selectie nader onderbouwd. Van de 48 locaties binnen een grondwaterbeschermingsgebied zijn 27 locaties beoordeeld als potentiële spoedlocatie binnen de Wet bodembescherming. De aanpak van de 27 locaties valt binnen de aanpak van de spoedlocaties bodemsanering en maken dus onderdeel uit van de eerder genoemde 318 locaties. De aanpak van de resterende 21 locaties zullen eveneens in het dit spoor worden meegenomen vanwege het belang voor de realisatie van de KRW-doelstellingen. Voor meer informatie wordt verwezen naar de Waterbijlage bij de Omgevingsvisie Overijssel 2009, hoofdstuk 3, paragraaf 3.3.5.

Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat de in deze paragraaf genoemde getallen momentopnamen zijn omdat er door reguliere werkzaamheden en de synchronisatie met de bodeminformatiesystemen van gemeenten locaties bij kunnen komen dan wel locaties kunnen 'afvallen'.

Door het Rijk is voor de aanpak van de spoedeisende werkvoorraad voor de periode 2010-2015 aan de provincie Overijssel een indicatief budget van € 420.000 ter beschikking gesteld. Vanuit het programma Investeren in Overijssel is voor de periode 2010 en 2011 voor de aanpak van de spoedlocaties € 3 miljoen beschikbaar gesteld (inclusief € 1 miljoen voor asbest)¹⁷. De komende twee jaar kunnen wij met het beschikbare budget tot uitvoering van de in paragraaf 4.3.3 genoemde acties overgaan. Daarna zullen de kosten en de dekking opnieuw tegen het licht gehouden moeten worden. Overigens zullen de ambities van het bodemconvenant, waaronder de 2010 en 2015-doelstellingen, in relatie tot het beschikbare budget ook ter sprake komen tijdens de midterm-review van het bodemconvenant in het najaar van 2011. Zoals in hoofdstuk 2, paragraaf 2.5 aangegeven wordt hieromtrent door de provincies wel een knelpunt voorzien.

---

¹⁵ De werkvoorraad bodemsanering bestaat uit locaties met (potentiële) ernstige bodemverontreiniging, die nog één of meerdere vervolgstappen (zoals bijvoorbeeld oriënterend of nader bodemonderzoek) nodig hebben in het bodemsaneringstraject volgens de Wet bodembescherming.

¹⁶ Rapport 'Bepaling saneringsmaatregelen van puntbronnen in relatie tot KRW doelen in de provincie Overijssel'. Door Royal Haskoning, 25 februari 2008, projectnummer 9S5572.01'.

¹⁷ In het programma Investeren in Overijssel is voor 2010 en 2011 ook geld beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de KRW. De aanpak van de genoemde 21 puntbronnen in grondwaterbeschermingsgebieden worden hieruit gefinancierd.

4.3.2 *Wie doet wat? (partijen)*

Bij de aanpak (uitvoeren bodemonderzoek en sanering) van de spoedlocaties bodemsanering is het niet zo dat de provincie alle benodigde bodemonderzoeken en saneringen ten behoeve van de doelstelling van 2015 gaat uitvoeren. In lijn met het bodemconvenant zal de provincie waar mogelijk bewerkstelligen dat onderzoek en sanering door belanghebbenden dan wel door of op kosten van degenen die op grond van de Wbb juridisch aansprakelijk kunnen worden gesteld, worden uitgevoerd. De provincie zal met andere woorden in eerste instantie alleen spoedlocaties onderzoeken en saneren wanneer daar geen anderen juridisch voor aansprakelijk gesteld kunnen worden.

Het onderzoeken en saneren van de spoedlocaties zal worden gedaan door de provincie, maar ook door de niet rechtstreekse gemeenten binnen het stedelijk gebied (tot 2011 Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (hierna ISV)), bedrijven en partijen waarmee afspraken gemaakt zijn bijvoorbeeld op het gebied van spoorterreinen (SBNS), gasfabrieksterreinen en asbest. Het uitgangspunt is dat eigenaren van bedrijfsterreinen zelf verantwoordelijk zijn voor de aanpak van bodemverontreiniging, met dien verstande dat bedrijven die niet vallen onder Besluit Verplicht Bodemonderzoek Bedrijfsterreinen (VERBOND) niet verplicht kunnen worden oriënterend onderzoek uit te voeren. Een eigenaar van een bedrijfsterrein kan alleen een saneringsplicht worden opgelegd wanneer sprake is van een spoedeisende sanering. Op terreinen van eigenaar-bewoners, mits voldaan wordt aan alle criteria, zoals benoemd in het Uitvoerings- en Toetsingskader Bodem van de provincie Overijssel, zal de provincie de onderzoeken en de sanering uitvoeren en financieren. Particulieren die niet aan deze criteria voldoen kunnen er voor kiezen het nader onderzoek en/of de sanering te laten uitvoeren door de overheid, met een maximale bijdrage van de eigenaar. Voor meer informatie verwijzen wij naar het Uitvoerings- en toetsingskader Bodem van de provincie Overijssel.

De spoedlocaties die gelegen zijn binnen stedelijk gebied van de niet-rechtstreekse gemeenten zullen in eerste instantie door de gemeenten aangepakt dienen te worden in het kader van ISV waarbij de gemeente zoveel mogelijk geld uit de markt dient te halen. Voor de aanpak van de spoedlocaties door de gemeenten in stedelijk gebied en de financiering hiervan zullen begin 2011 prestatie-afspraken bodem tussen de provincie en de gemeenten worden gemaakt.

Voor bovengenoemde locaties, waarvoor de provincie dus niet direct de aangewezen partij is om de onderzoeken en saneringen uit te voeren, zal de provincie een regierol vervullen. Deze regierol bestaat uit het stimuleren van de aanpak door derden en het eventueel toepassen van het bevelsbeleid. Stimulering vindt plaats door het aanschrijven/aanspreken van bedrijven met het verzoek tot het uitvoeren van bodemonderzoek en sanering (op vrijwillige basis). Wanneer na het verzoek om vrijwillig de gewenste bodemonderzoeken uit te voeren en aan te leveren de bedrijven hieraan geen gehoor geven, zal beoordeeld worden in hoeverre het juridische instrumentarium van de Wbb ingezet kan/zal worden (bevelsbeleid). Aan bedrijven die een geval van ernstige bodemverontreiniging hebben, waarbij de aanpak van de sanering spoedeisend is, kan een directe saneringsplicht worden opgelegd (art. 55b Wbb).

4.3.3 *Activiteiten programmaperiode*

In 2010 zullen de volgende activiteiten worden uitgevoerd:

- Op circa 60 locaties zal bodemonderzoek worden uitgevoerd binnen het Versnellingsprotocol.
- Het overzicht en maatregelenpakket voor de spoedlocaties met humane risico's zal worden vastgesteld.
- Op circa 15 locaties zal een nader bodemonderzoek uitgevoerd worden.
- In vervolg op de synchronisatieslag met tien gemeenten (zie paragraaf 4.3.1) zullen de bodemgegevens uit de gemeentelijke bodeminformatiesystemen van andere vijf gemeenten gesynchroniseerd worden met het bodeminformatiesysteem Globis van de provincie Overijssel.
- Begin 2011 zullen prestatie-afspraken met gemeenten worden gemaakt over aanpak van de spoedlocaties in stedelijk gebied.

Na toepassing van het Versnellingsprotocol in 2010 en een juridische toets zullen de locaties in 2011 definitief worden verdeeld in de volgende categorieën:

1. Aanpak door de provincie (locaties die in eigendom zijn van particulieren en locaties in het landelijke gebied).
2. Aanpak door bedrijven zelf.
3. Locaties binnen stedelijk gebied (door gemeenten).
4. Bedrijven die zijn aangesloten bij het Bodemcentrum.
5. Bedrijven die zijn aangesloten bij NETEX.
6. Bedrijven die zich hebben aangemeld voor de Bedrijvenregeling.

Per categorie zal een beknopt plan van aanpak worden geschreven. Om aan de saneringsdoelstelling van 2015 te kunnen voldoen dienen de volgende algemene werkzaamheden uitgevoerd te worden, door particulieren (niet zijnde eigenaren/bewoners, zie ook het Uitvoerings- en toetsingskader bodem), bedrijfseigenaren, gemeenten of de provincie:

- Het uitvoeren van een nader bodemonderzoek.
- Het opstellen van een saneringsplan.
- Het opstellen van bestek en aanbesteding voor een sanering.
- Het uitvoeren van een sanering.
- (Indien van toepassing) het treffen van (tijdelijke) maatregelen om risico's voor de mens (en ecologie en verspreiding) weg te nemen. Deze tijdelijke maatregel kan bijvoorbeeld bestaan uit een verbod op gewasconsumptie.

De provincie heeft daarnaast haar wettelijke taken als bevoegd gezag Wbb zoals het nemen van een beschikking op ernst en spoedeisendheid, het nemen van een beschikking op een saneringsplan of het nemen van een beschikking op een evaluatieverslag van een sanering. Ook de inzet van het juridisch instrumentarium, zoals het opleggen van een directe saneringsverplichting aan bedrijven (artikel 55b Wbb), valt onder deze taken. Daarnaast stimuleert de provincie het doen van bodemonderzoek, bijvoorbeeld door de stimuleringsregeling bodemonderzoek¹⁸.

Deze subsidieregeling is bedoeld voor bedrijven, overheden, gemeenten maar ook particulieren die met bodemverontreiniging te maken hebben. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld belemmeringen in economische ontwikkelingen, woningbouw en ruimtelijke en natuurontwikkeling worden opgeheven. Naast bovengenoemde stimuleringsregeling zijn er voor bedrijven ook nog de volgende subsidiemogelijkheden:

1. **De bedrijvenregeling.** De Bedrijvenregeling is een stimuleringsregeling voor alle gevallen van ernstige verontreiniging (deels) ontstaan voor 1975. Eigenaren en erfpachters van in gebruik zijnde en blijvende bedrijfsterreinen zijn verantwoordelijk voor de sanering van hun terrein. Om het recht op deelname aan de Bedrijvenregeling veilig te stellen hadden bedrijven tot 1 januari 2008 de gelegenheid om zich aan te melden. Of een bedrijf daadwerkelijk in aanmerking komt voor subsidie blijkt pas als de subsidieaanvraag is ingediend en beoordeeld.

De bedrijvenregeling houdt in dat de overheid bereid is om een deel van de kosten van bodemsanering te dragen. De hoogte van de bijdrage is afhankelijk van de betrokkenheid bij de oorzaak van de verontreiniging en/of het moment waarop het verontreinigde terrein verworven is. Voor het MKB gelden hogere bijdragepercentages. De bijdrage is in principe overdraagbaar op een nieuwe eigenaar of erfpachter. Voor de bijdragen van de overheid geldt een aantal voorwaarden. De overheidsbijdrage kan oplopen tot 70% van de (netto-) saneringskosten (dat zijn saneringskosten minus de samenloopkosten, zoals bouw en sloop e.d).

Meer informatie over de bedrijvenregeling en de voorwaarden zijn terug te vinden op:
www.senternovem.nl/Bodemplus/bodemsanering/bedrijfsterreinen.

2. **Cofinanciering.** Voor het saneringstraject heeft het bedrijfsleven (MKB-Nederland, VNO-NCW, Bovag, Koninklijke Metaalunie, Netex en de FME-CWM) in december 2006 de Stichting Bodemcentrum opgericht. Bodemcentrum is een projectorganisatie voor het bieden van een totaaloplossing aan een bedrijf. Bodemcentrum wil voor de bedrijven de sanering (laten) uitvoeren, de contacten met het bevoegd gezag verzorgen en bekijkt namens het bedrijf de subsidiemogelijkheden.

---

¹⁸ Hoofdstuk 6, paragraaf 1 van het Uitvoeringsbesluit subsidies Overijssel 2007: Stimulering bodemonderzoek.

Bodemcentrum heeft de mogelijkheid om in hun totaaloplossing een korting op de saneringskosten te geven gebaseerd op de bedrijvenregeling (verontreiniging voor 1975) maar ook via co-financiering. Co-financiering is een financiële regeling voor sanering van gevallen ontstaan voor 1987. Onder voorwaarden is een maximale bijdrage van 35% mogelijk, tot een maximum van € 200.000,--.

De branchevereniging voor textielreinigers Netex en de overheid hebben op 12 oktober 2005 een apart convenant gesloten om te komen tot een specifieke aanpak van de bodemverontreiniging met gechlloreerde koolwaterstoffen. Dit convenant neemt risico's en onzekerheden voor deze bedrijven weg. Ook biedt het prijs- en kwaliteitvoordelen. Voor de uitvoering van het convenant wordt een aparte uitvoerings- en financieringsorganisatie opgericht, Bosatex. Voor textielreinigers wordt daarmee een op maat gesneden "totaalaanpak" geboden. Hierbij wordt voor de uitvoering de samenwerking met het Bodemcentrum gezocht.

Meer informatie over de Stichtingen Bodemcentrum en Bosatex is te vinden op respectievelijk www.bodemcentrum.nl en www.bosatex.nl.

Gedurende de voortgang van de werkzaamheden, zal het inzicht in de spoedlocaties en de noodzakelijk uit te voeren werkzaamheden om de doelstelling van 2015 te kunnen halen steeds beter worden.

4.3.4 *Uitwisseling bodemgegevens met niet-rechtstreekse gemeenten*

De provincie Overijssel wil periodiek digitaal de bodemgegevens gaan uitwisselen met de niet-rechtstreekse gemeenten in Overijssel. Dit is noodzakelijk om een kwalitatief zo goed en volledig mogelijke één-locatielijst¹⁹ te realiseren. Met verschillende gemeenten in de provincie Overijssel zijn de bodemgegevens gesynchroniseerd (Rijssen-Holten, Zwartewaterland, Staphorst, Haaksbergen, Dinkelland, Hardenberg, Twenterand, Raalte, Kampen en Oldenzaal). In 2010 is het voornemen de bodemgegevens van de provincie Overijssel te synchroniseren met de bodemgegevens van de gemeenten Borne, Hellendoorn, Hof van Twente, Steenwijkerland en Losser. Om de periodieke uitwisseling van bodemgegevens succes- en zinvol te laten plaatsvinden, dient in overleg met de (individuele) niet-rechtstreekse gemeenten een gezamenlijk afgesproken invoer- en beheerprotocol opgesteld te worden, zodat de kwaliteit van de invoer en de uitwisseling worden gewaarborgd.

De gegevens in het bodeminformatiesysteem Globis worden via www.bodemloket.nl ontsloten. Daarbij hebben derden toegang tot een deel van de (status) informatie in Globis.

Toetsbare grootheden

- aantal afgeronde saneringen: nog nader te bepalen
- aantal onderzoeken 2010: 75
- synchronisatie van 5 gemeentelijke bodeminformatiesystemen met het bodeminformatiesysteem Globis van de provincie Overijssel in 2010
- in 2011 zullen met 20 gemeenten in Overijssel prestatieafspraken worden gemaakt over de aanpak van spoedlocaties in stedelijk gebied (zie ook paragraaf 4.9).

---

¹⁹ Dat wil zeggen een lijst met alle locaties waar informatie bekend is over mogelijke bodemverontreiniging of het ontbreken van bodemverontreiniging.

4.4 Regionale waterbodems

4.4.1 Inleiding

De kwaliteit van het oppervlaktewater en daarmee de functie ervan voor mens, dier en plant wordt ongunstig beïnvloed door waterbodemonverontreiniging. Verontreinigde waterbodems bevinden zich in Overijssel vooral in de bebouwde kom, in beken in Twente en in (delen van) de rijkswateren Twentekanal, IJssel en Zwarte Water. De provincie Overijssel participeert in de versnelde sanering van verontreinigde waterbodems en stelt daarvoor eigen middelen beschikbaar.

Vanaf 2010 is waterbodemon conform de Waterwet integraal onderdeel van het watersysteem en wordt verontreiniging in deze waterbodemon niet meer sectoraal beschouwd, maar in relatie tot de kwaliteit van het watersysteem. Door de Waterwet verandert de rol van de provincie Overijssel voor de verontreinigde regionale waterbodems. De provincie is voor waterbodems dan niet langer het bevoegd gezag. Maatregelen voor de waterbodems binnen de Waterwet in het belang van de gebiedskwaliteit vallen primair onder de verantwoordelijkheid van Rijkswaterstaat en de waterschappen. Het beheer van de waterbodemon wordt een integraal onderdeel van het watersysteembeheer.

Voor de waterbodemonverontreiniging die voor de inwerkingtreding van de Waterwet als ernstig en spoedeisend zijn aangemerkt (beschikt), blijft de saneringsregeling in de Wet bodembescherming van toepassing. Deze waterbodemonverontreinigingen worden binnen het saneringsprogramma Carpe Diem aangepakt (zie paragraaf 4.4.2). De verwachting is dat een aantal locaties per 2010 onder de Waterwet zullen vallen en maatregelen voor de waterbodems onder de condities van de Waterwet noodzakelijk zijn. Wij zullen deze locaties samen met de waterbeheerders inventariseren en vervolgens bezien of op basis van cofinanciering een provinciale bijdrage plaats kan vinden.

De provincie werkt deze programmaperiode op verschillende manieren aan de aanpak van verontreinigde waterbodemonverontreiniging. Zo blijft de provincie het storten van Overijsselse baggerspecie in het depot IJsseloog stimuleren door middel van overleg met Rijkswaterstaat. Het Besluit bodemkwaliteit biedt voldoende mogelijkheden om vrijkomende schone en minder verontreinigde baggerspecie nuttig en functioneel te hergebruiken. En met het Regionaal bestuursakkoord waterbodemon uit 2007 (de provincie Overijssel valt binnen het stroomgebied Rijn-Oost), afgesloten met een groot aantal waterbeheerders, wordt de komende jaren inzicht verkregen in het aanbod en de verwerking van baggerspecie. Ook wordt de ILG-pilot Zwarte Water in deze programmaperiode afgerond. In 2009 is deze pilot onder regie van de provincie Overijssel samen met Rijkswaterstaat en de gebiedspartners gemeenten Zwolle en Zwartewaterland en het waterschap Groot Salland gestart. De pilot moet een antwoord geven op de vraag of de waterbodemonkwaliteit van het Zwarte Water een kans of belemmering vormt voor de (gewenste) gebiedskwaliteit. Voor meer informatie over deze pilot wordt verwezen naar hoofdstuk 3, paragraaf 3.2.2.

Tot slot kan het provinciaal saneringsprogramma voor waterbodems (Carpe Diem) genoemd worden. In onderstaande paragraaf wordt nader op dit saneringsprogramma ingegaan.

4.4.2 Het saneringsprogramma Carpe Diem

In 2007 is met een aantal waterbeheerders het 'Pact van Carpe Diem' gesloten voor de aanpak van de waterbodems. Op basis hiervan is een regieplan opgesteld voor de verdere samenwerking. In het regieplan is vastgelegd dat in een aantal clusters voor deelgebieden de aanpak van verontreinigde waterbodems wordt gecoördineerd (door provincie, waterschap of Rijkswaterstaat). Het gaat om de volgende clusters:

- Cluster Zwolle, Zwartewaterland en Zwarte Water.
- Cluster Noord West Overijssel.
- Cluster Kampen (vaargeul Beneden IJssel).
- Cluster Deventer (Buitengracht, havens IJssel).
- Cluster Twente (Boven Regge, Nieuwe Graven en Exosch Aa).
- Cluster Twentekanaal (Hengelo).

Op basis van de clusterwijze aanpak zijn tot op heden een tiental waterbodemsaneringen met succes uitgevoerd. Eén van de bereikte resultaten is het baggeren van de met kwik en andere metalen verontreinigde waterbodems van de Twentse beken, waardoor de waterbodems geen risico's meer vormen voor het leefmilieu. Een begin is gemaakt met het saneren van de stadsgrachten in Zwolle. Met het waterschap en de gemeente is een convenant gesloten om de Zwolse grachten op diepte te brengen en onaanvaardbare risico's voor het milieu weg te nemen. Op een soortgelijke manier worden de stadsgrachten van Steenwijk en Hasselt aangepakt. De uitvoering zal in 2009 zijn afgerond.

In 2010 staan onderstaande acties op het programma. De provincie zal een financiële bijdrage leveren en/of een actieve bijdrage leveren aan projectgroepen.

1. De sanering van de waterbodems van de Buitengracht in Deventer, inclusief opstellen uitvoeringsovereenkomst met de gemeente Deventer, waterschap Groot Salland en provincie Overijssel.
2. De sanering van de waterbodems de Nieuwe Vecht, het Almeloos Kanaal, het Koelwaterkanaal en het gemeentelijk deel van het Zwarte Water van Zwolle.
3. De sanering van de Stadsgracht, Buitengracht en deel Dedemsvaart Hasselt.
4. De overdracht van dossiers waterbodems in het kader van de Waterwet aan de vijf waterschappen. Dit heeft betrekking op de fysieke overdracht van dossiers, betreffende de gegevens van waterbodems die niet ernstig en spoedeisend zijn. Tevens blijft de provincie bevoegd gezag voor de ernstige waterbodemsverontreinigingen met een ontstaanswijze c.q. bron op de landbodem.
5. Het voeren van overleg met de gemeente Zwartewaterland om maatregelen voor de waterbodems van grachten en havens binnen gemeente Zwartewaterland te agenderen op de gemeentelijke begroting.

Voor de jaren 2011 en 2012²⁰ worden de volgende acties voorzien waarbij de provincie een financiële bijdrage zal leveren en/of actief bijdraagt aan projectgroepen:

1. Maatregelen waterbodems grachten en havens binnen gemeente Zwartewaterland (Zwartsluis en Hasselt) (2011/2012).
2. Maatregelen waterbodem Westerveldse Aa Zwolle (2011/2012).
3. Maatregelen waterbodem Willemsvaart Zwolle (2011/2012).
4. Maatregelen Passantenhaven Steenwijk. Uit onderzoek (2010) zal duidelijk worden of saneringsmaatregelen nodig zijn. De gemeente Steenwijkerland initieert het onderzoek en eventueel het saneringsplan. Afhankelijk hiervan zal met de gemeente en het waterschap een uitvoeringsconvenant worden opgesteld.

De kosten voor de sanering van waterbodems zijn tot 2012 gedekt voor een bedrag van in totaal € 24,86 miljoen. Voor de periode 2010 en 2011 is een bedrag van respectievelijk € 2 en 2,38 miljoen beschikbaar voor waterbodemprojecten vanuit het provinciale programma Investeren in Overijssel, waarvoor nog geen verplichting is aangegaan. Bij het aangaan van financiële afspraken wordt uitgegaan van cofinanciering en gestreefd naar een evenredige verdeling van kosten tussen partijen.

Toetsbare grootheden

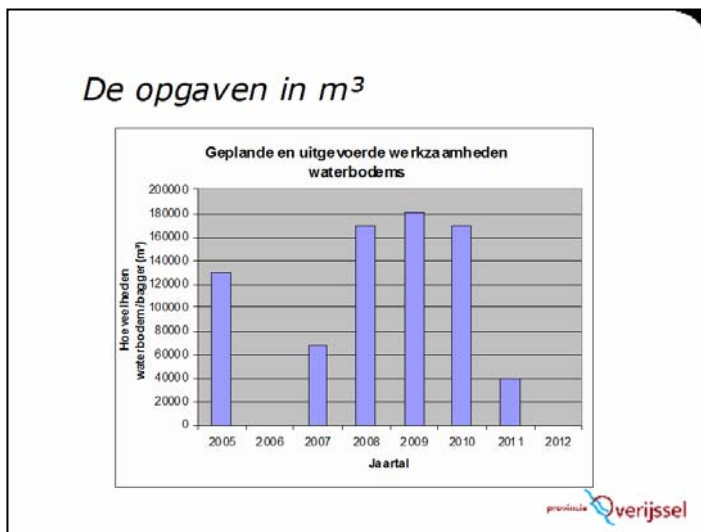
- aantal afgeronde saneringen 2010: 4²¹
- aantal afgeronde saneringen 2011-2012
- aantal onderzoeken 2011-2012: nog nader te bepalen

---

²⁰ Deze einddatum komt voort uit het overgangsrecht bij de Waterwet voor bestaande en bekende gevallen bij de Waterwet.

²¹ Buitengracht Deventer, cluster Nieuwe Vecht/Almeloos Kanaal/Koelwaterkanaal, het gemeentelijk deel van het Zwarte Water van Zwolle, cluster Stadsgracht/Buitengracht/deel Dedemsvaart Hasselt.

Figuur 6 geplande en uitgevoerde werkzaamheden waterbodems

4.5 Gasfabrieken

In 2001 is samen met de noordelijke provincies het herontwikkelingsprogramma voor gasfabrieksterreinen (hierna herontwikkelingsprogramma) vastgesteld. Het herontwikkelingsprogramma voorziet in de sanering en herontwikkeling van alle voormalige gasfabrieksterreinen in de periode van 2001 tot 2015. De komende programmaperiode, is de laatste uitvoeringsperiode van dit herontwikkelingsprogramma. Het programma is daarmee in een afrondende fase gekomen, omdat randvoorwaarde is dat de saneringen voor de programmamiet van 2015 dienen te zijn uitgevoerd.

De provincie Overijssel heeft de afgelopen programmaperiode goede voortgang in het programma bereikt doordat de meeste locaties al zijn gesaneerd dan wel tot afspraken zijn gebracht. Op zeven van de dertien locaties is de grondverontreiniging inmiddels gedeeltelijk gesaneerd ten behoeve van ruimtelijke ontwikkelingen. Op een aantal locaties van deze locaties zijn langdurige grondwatersanering en/of nazorgmaatregelen noodzakelijk. Drie locaties zijn al gesaneerd waarbij één locatie geheel is afgerond (Hengelo). Op de andere twee gesaneerde locaties vindt nazorg plaats. Op drie locaties dient nog planontwikkeling plaats te vinden en overeenkomsten voor de sanering te worden opgesteld. Het betreft uitgestelde dynamische locaties (beperkte marktdynamiek door de huidige economische situatie).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de stand van zaken van de saneringen op de 13 locaties.

Tabel. Overzicht status locaties

Status sanering:	Nog starten	In uitvoering	Gesaneerd
Aantal locaties	3	7	3
Naam locaties	Deventer-Zutphenseweg Kampen-Bolwerk Rijssen-Dannenbergh	Enschede-Wethouder Beverstraat Enschede-Van Heekplein Oldenzaal-Steenstraat Oldenzaal-Bisschop Balderikstraat Raalte-Botermakerstraat Steenwijk-Tukseweg Zwolle-Assiesplein	Almelo-Rohofstraat Kampen- Sablonièrekade Hengelo-Beursplein

Voor het bereiken van de doelstelling om alle gasfabrieken voor 2015 tot sanering te brengen is het milieuhygiënisch kader van belang. Vanwege de voor gasfabrieken karakteristieke verontreinigingsomvang is het te verwachten dat na sanering nog sprake is van restverontreiniging of passieve nazorg. Deze kan ook na 2015 doorlopen.

Zes van de dertien gasfabrieklocaties zijn te vinden in een rechtstreekse gemeente (Almelo, Deventer, Enschede, Hengelo en Zwolle). De overige zeven liggen in een niet-rechtstreekse gemeente waarbij de provincie de rol van het bevoegd gezag Wbb vervult. De rechtstreekse gemeenten leveren zelf het bevoegd gezag Wbb voor hun gasfabriek. De provincie wil wel de gegevens ontvangen van de rechtstreekse gemeenten waarop de Wbb beschikkingen zijn of worden gebaseerd in verband met de verantwoording richting het Ministerie van VROM voor de voor het herontwikkelingsprogramma gegeven rijksbijdrage. Na afloop van het gasfabrieksprogramma in 2015 zullen de rechtstreekse gemeenten eventuele verdere aanpak op de gasfabrieklocatie zelfstandig rapporteren richting het Ministerie van VROM. Voor de niet-rechtstreekse gemeenten geldt dat zij rapporteren en verantwoording afleggen aan het vigerend bevoegd gezag (de provincie). Doelstelling van de provincie is om voor alle locaties tot financiële afspraken te komen voor de afsluiting van het programma in 2015.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de actuele resterende werkzaamheden vanuit milieuhygiënisch oogpunt.

Tabel. Resterende werkzaamheden vanuit milieuhygiënisch oogpunt.

Locatie	Status	Bevoegd gezag	Werkzaamheden 2010-2015
Almelo-Rohofstraat	Gesaneerd	Gemeente	Bezien wordt of maatregelen zijn dan wel nazorg nodig is voor het grondwater.
Deventer-Zutphenseweg	Nog starten (uitgesteld dynamisch)	Gemeente	Afhankelijk van de verontreinigingssituatie en het ontwikkelperspectief worden saneringsmaatregelen voor grond en grondwater getroffen en nazorg bepaald. De provincie zoekt met betrokken partijen naar mogelijkheden om te komen tot sanering.
Enschede-Wethouder Beverstraat	In uitvoering	Gemeente	Locatie is autonoom beschikt door het Ministerie van VROM als voorloperproject. Afhankelijk van verontreinigingssituatie zal een aanpak voor diepe grondwater, monitoring en nazorg worden bepaald.
Enschede-Van Heekplein	In uitvoering	Gemeente	Grondsanering is afgerond ter plaatse van de parkeergarage. Afhankelijk van de verontreinigingssituatie en het ontwikkelperspectief worden saneringsmaatregelen voor grond en grondwater getroffen en nazorg bepaald.
Hengelo-Beursplein	Gesaneerd	Gemeente	Geen werkzaamheden in de periode 2010-2015. De sanering is afgerond door de gemeente, voorloper op het programma.

Locatie	Status	Bevoegd gezag	Werkzaamheden 2010-2015
Kampen-Bolwerk	Nog starten (uitgesteld dynamisch)	Provincie	Locatie is gedeeltelijk functiegericht gesaneerd, waarbij in de grond en grondwater aanzienlijke restverontreiniging is achtergebleven. Op dit moment wordt het grondwater gemonitord. De provincie zoekt met betrokken partijen naar mogelijkheden om te komen tot sanering.
Kampen-Sablionièrekade	Gesaneerd	Provincie	Na de grondsanering is restverontreiniging achtergebleven. Technisch valt dit niet meer te saneren. <u>Nazorgfase door middel van monitoring.</u>
Oldenzaal-Bisschop Balderikstraat	In uitvoering	Provincie	Functiegerichte sanering gepland eind 2009 dan wel begin 2010.
Oldenzaal-Steenstraat	In uitvoering	Provincie	Functiegerichte sanering in uitvoering. De provincie beoordeelt saneringsresultaat en nazorg.
Raalte-Botermakerstraat	In uitvoering	Provincie	De locatie is heringericht. Bij belendend perceel is nog een grond- en grondwaterverontreiniging aanwezig. Provincie beziet met gemeente het vervolg ten aanzien van restverontreinigingen en eventuele nazorg (monitoring).
Rijssen-Dannenberg	Nog starten (uitgesteld dynamisch)	Provincie	Afhankelijk van de verontreinigingssituatie en het ontwikkelperspectief worden saneringsmaatregelen voor grond en grondwater getroffen en nazorg bepaald. Provincie voert overleg met terreineigenaren en gemeente.
Steenwijk-Tukseweg	In uitvoering	Provincie	Locatie is functiegericht gesaneerd als onderdeel van stadsplan Woldpoort. De provincie voert met de gemeente overleg over de eventuele restverontreinigingen en nazorg.
Zwolle-Assiesplein	In uitvoering	Gemeente	In 2004 is een uitvoeringsconvenant getekend tussen gemeente, waterschap en provincie voor aanpak gasfabriek Noordereiland. De eerste fase van de sanering is afgerond (ter plaatse van nieuwbouw theater De Spiegel). Grondsanering fase 2 en grondwatersanering fase 3 zijn gepland voor 2015. De waterbodem wordt bij de aanpak van de Achtergracht en Thorbeckegracht meegenomen, de afronding is eind 2009 gepland. Gemeente maakt voor aanpak van diepe grondwater in relatie tot de gemeentelijke Visie op de Ondergrond afspraken met het Rijk.

In 2008 zijn de benodigde financiële middelen voor de programmaperiode 2010-2015 herijkt. Deze herijking heeft geleid tot een bijgestelde begroting van de benodigde VROM-middelen voor de volledige realisatie van het programma voor 2015. Op basis van indicatieve toedelingen is het bedrag van € 8,25 miljoen aan Rijksbijdrage beschikbaar voor de laatste uitvoeringsperiode.

Toetsbare grootheden

- aantal afgeronde saneringen 2010: 1
- aantal onderzoeken 2010: 2
- aantal afgeronde saneringen 2011-2015: nog nader te bepalen
- aantal onderzoeken 2011-2015: nog nader te bepalen

4.6 Voormalige stortplaatsen

In de provincie Overijssel zijn ongeveer 250 voormalige stortplaatsen aanwezig (gesloten voor 1 september 1996). In het kader van de Nazorg Voormalige Stortplaatsen (Navos) zijn deze stortplaatsen in het verleden door de provincie indicatief onderzocht. Dit onderzoek heeft enerzijds betrekking gehad op het verkrijgen van inzicht in de belasting van de bodem en het grondwater als gevolg van de aanwezigheid van deze stortplaatsen. En anderzijds op het verkrijgen van inzicht in de dikte en chemische kwaliteit van de deklaag van de stortplaatsen.

In het kader van het in beeld brengen van de spoedeisende werkvoorraad, zie ook paragraaf 4.3, zullen de voormalige stortplaatsen in 2010 aan de hand van het versnellingsprotocol worden beoordeeld. Hieruit volgt een beoordeling op (potentiële) spoedeisendheid. De voormalige stortplaatsen die worden beoordeeld als (potentieel) spoedeisend zullen worden meegenomen in het reguliere traject van de aanpak van de werkvoorraad.

Een apart probleem vormt de laag grond waarmee de voormalige stortplaatsen zijn afgedekt. Deze afdekkingen zijn vaak minder dik dan wenselijk is. Daarbij zijn de voormalige stortplaatsen afgedekt met grond die vaak wat puin, sintels of kooldeeltjes bevatten. Bij bemonstering van de afdeklaag is het dus lastig te bepalen of je de afdeklaag of het stortlichaam bemonstert. Bovendien is, door deze bijmenging, de afdeklaag vaak chemisch niet vrij van verontreiniging. Voor de deklaagproblematiek (deklaag is te dun en/of de chemische kwaliteit van de deklaag voldoet niet) geldt dat de eigenaar hier aan zet is op het moment dat er activiteiten in of op de deklaag plaats gaan vinden.

Op voormalige stortplaatsen is geen directe regelgeving van toepassing. Steeds vaker verhinderen deze stortplaatsen nieuwe ontwikkelingen omdat onduidelijk is hoe er juridisch en beleidsmatig mee moet worden omgegaan. Dit leidt tot de ongewenste situatie dat bij de herinrichting van een gebied de voormalige stortplaats gemeden wordt en de bebouwing om de stortplaats heen gepland wordt. De bestemming van de voormalige stortplaats blijft daarmee beperkt tot laagwaardig gebruik, zoals een uitloopgebied, terwijl een hoogwaardiger gebruik zou bijdragen aan de versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het betreffende gebied. De herontwikkeling van voormalige stortplaatsen wordt ook bemoeilijkt doordat bij aan- of verkoop de nieuwe eigenaar 'schuldig eigenaar' wordt. De provincie wil hoogwaardige herontwikkeling van voormalige stortplaatsen stimuleren. In 2010 voeren wij daarom een inventarisatie uit naar de ontwikkelingsmogelijkheden van voormalige stortplaatsen. Deze inventarisatie zal in afstemming met de Overijsselse gemeenten plaatsvinden.

Daarnaast stellen wij in 2010 een voorlichtingsfolder op waarin wordt ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van voormalige stortplaatsen en de voorwaarden waarbinnen een dergelijke ontwikkeling kan plaatsvinden. Ook zal de informatiefolder ter inspiratie een aantal voorbeelden geven van voormalige stortplaatsen waarbij een hoogwaardige herontwikkeling heeft plaatsgevonden.

Ook wil de provincie in 2010 actief bijdragen aan de herinrichting van een voormalige stortplaats. Dit kan een voormalige stortplaats zijn met een bekende problematiek, maar ook een stortplaats die naar voren komt uit de uit te voeren inventarisatie naar de ontwikkelingsmogelijkheden van voormalige stortplaatsen.

Voor het stimuleren van hoogwaardige herontwikkeling van voormalige stortplaatsen (inventarisatieonderzoek, voorlichtingsfolder en voorbeeldproject) hebben wij voor 2010 een bedrag van € 250.000,- gereserveerd.

Tot slot wordt opgemerkt dat in het Uitvoerings- en toetsingskader bodem (zie ook hoofdstuk 2, paragraaf 2.4) meer informatie wordt gegeven over het bepalen van ernst en spoed, het saneren, de herontwikkeling van voormalige stortplaatsen en het herschikken van verontreiniging.

Toetsbare grootheden

Voor dit onderdeel worden geen toetsbare grootheden vastgelegd.

4.7 *Asbest*

Asbest in de bodem vormt voor de provincie Overijssel een ernstig vraagstuk. De totale omvang van de asbestproblematiek in Overijssel is in 2004 indicatief geraamd op € 270 miljoen. Voor die problematiek heeft de provincie Overijssel in de vorige programmaperiode meermalen aandacht gevraagd bij het Ministerie van VROM en hiervoor ook de nodige middelen verkregen. Een voorbeeld hiervan is de aanpak van de asbestverontreiniging in de wijk Het Gijmink te Goor.

In samenwerking met gemeenten, woningcorporaties en andere partijen zal in vervolg op de programmaperiode 2005-2009 in Overijssel actief gewerkt worden aan de aanpak van de asbestproblematiek in de bodem. Daarbij wordt ook gekeken hoe onderzoek en sanering nog meer door de provincie kunnen worden gestimuleerd. De ambities zijn:

- Voor 2012 de asbesthoudende wegen en erven te hebben aangepakt, en
- voor 2015 de asbestbodempromblematiek te hebben aangepakt.

In de vorige programmaperiode zijn door de provincie al een aantal trajecten ingezet om de asbestproblematiek op een voortvarende en adequate wijze aan te pakken. Deze trajecten, die ook in de periode 2010-2015 worden doorgezet, zullen in de onderstaande paragrafen worden toegelicht. Voor de aanpak van asbestverontreiniging in bodem heeft het Ministerie van VROM voor de periode 2010-2015 een indicatief bedrag van € 40 miljoen toegekend aan de provincie Overijssel. Voor de uitvoering van de Saneringsregeling asbestwegen 2^e fase is een totaalbudget (Overijssel en Gelderland) van € 44 miljoen euro beschikbaar.

4.7.1 *Aanpak asbestbodempromblematiek Overijsselse gemeenten*

Bij de aanpak van de asbestproblematiek staat de signalering van de problematiek in een zo vroeg mogelijk stadium centraal. De provincie en gemeenten zijn daarvan doordrongen en nemen dit mee bij de te verrichten bodemonderzoeken in relatie tot de ontwikkelingen. Bij het stellen van prioriteiten wordt gekeken naar gezondheidsrisico's en maatschappelijke ontwikkelingen.

Binnen de programmaperiode 2010-2015 vindt bij de gemeenten in Overijssel een voortdurende inventarisatie van (potentieel) met asbest verontreinigde locaties plaats. Deze inventarisatie is een voortzetting van de activiteiten die in de voorgaande programmaperiode tot 2010 hebben geresulteerd in sanering van een groot aantal locaties (gemeentelijke eigendommen) in de gemeenten Borne, Hof van Twente en Zwartewaterland waarbij een totaalbedrag van ruim € 15 miljoen is geïnvesteerd.

Een nadere financiële concretisering van de kosten verbonden aan de aanpak van de asbestproblematiek voor de programmaperiode 2010-2015 is op dit moment nog niet mogelijk omdat dit afhankelijk is van de resultaten van de voortdurende inventarisatie. De provincie Overijssel streeft er naar om in samenwerking met de gemeenten waar zich de problematiek voordoet ook in de programmaperiode 2010-2015 tot een nadere oplossing daarvan te komen.

Om de aanpak van de asbestbodempromblematiek kostenefficiënt en doelmatig uit te voeren wordt een deel van de asbestbodemplacaties in het kader van de aanpak van de asbestwegen 2^e fase en 3^e fase onderzocht en gesaneerd. Het gaat hierbij om onderzoek en sanering van wegbermen en bodemplacaties welke grenzen aan in het kader van asbestwegen 2^e en 3^e fase te saneren oppervlakten (de zogenaamde combi locaties). Voor de 3^e fase konden ook bodemplacaties waarvan men wist of het vermoeden had dat er asbest aanwezig was, worden aangemeld. Het gaat hier om locaties waar asbest niet als verhardingsmateriaal aanwezig is maar als bodemverontreiniging in tuinen en weilanden. Dit heeft geresulteerd in totaal 825 locaties waarvan 350 aangrenzend aan een weg of erf van een derde fase-locatie (zogenaamde combi-locaties) en 475 losse bodemplacaties.

De provincie Overijssel heeft het projectbureau van DLG gevraagd de saneringsuitvoering van de combilocaties mee te nemen en het onderzoek van de losse bodemlocaties op te nemen in de uitvoering. Voor de losse bodemlocaties, waar na onderzoek blijkt dat nog een saneringsnoodzaak aanwezig is, zal de provincie gepaste maatregelen treffen. Deze bodemlocaties vallen onder de Wet bodembescherming en daarmee onder het bevoegd gezag van de provincie Overijssel. DLG heeft positief op dit verzoek gereageerd. Tijdens de uitvoering door Dienst Landelijk Gebied (hierna DLG) van de asbestwegen 3^e fase zal ook op plaatsen van het perceel die niet direct grenzen aan te saneren oppervlakten bodemonderzoek naar de aanwezigheid van asbest worden uitgevoerd teneinde de eventuele noodzaak van saneringsmaatregelen voor deze gedeelten te kunnen bepalen. Mogelijke sanering van deze gedeelten zal overigens in een separaat traject plaatsvinden. Over deze werkwijze worden in het voorjaar 2010 in een overeenkomst afspraken gemaakt met DLG. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan de afspraken zoals deze zijn opgenomen in een op 9 december 2008 met de Minister van VROM, de provincie Gelderland en de gemeenten Harderwijk en Hof van Twente gesloten bestuursakkoord. Zie voor de saneringsregeling asbestwegen 2^e en 3^e fase verder de subparagrafen 4.7.2 en 4.7.3.

Van Hof van Twente is bekend dat veel plaatsen in de gemeente belast zijn met de erfenis van meer dan 40 jaar asbestproductie door asbestproducent Eternit in Goor. De afgelopen programmaperiode zijn er drie convenanten met de gemeente Hof van Twente afgesloten om de asbestproblematiek aan te pakken. Ook in deze programmaperiode is de verwachting dat dit middel gebruikt zal worden om een bijdrage te leveren aan de aanpak van de asbestproblematiek in deze gemeente. Tot slot wordt in deze paragraaf aandacht besteed aan een bijzonder asbestproject in de gemeente Hof van Twente, namelijk de herstructurering en bodemsanering van de woonwijk 't Gijmink in het oosten van Goor (plangebied Gijmink A). Voor deze herstructurering en bodemsanering zijn in 2005 afspraken gemaakt met Stichting Goorse Volkswoning (sinds 1 januari 2008 Viverion), de gemeente Hof van Twente en de provincie. Daarmee kan deze wijk in de periode 2005-2015 worden aangepakt. De herstructurering betreft het deel met circa 500 huurwoningen. Het project omvat 10 fases en heeft een looptijd van 10 jaar. De woningen worden gesloopt, de met asbest verontreinigde grond wordt gesaneerd, de infrastructuur wordt vernieuwd en er worden nieuwe woningen gebouwd. In de periode 2005-2009 zijn geheel volgens planning de fases 1 tot en met 5 uitgevoerd. De provincie is namens Viverion en de gemeente opdrachtgever voor de sloop, sanering en aanleg van infrastructurele voorzieningen. In de periode 2010-2015 worden de fases 6 tot en met 10 uitgevoerd (sloop, sanering van de met asbest verontreinigde grond en de aanleg van infrastructuur). In 2010 zal de provincie ook een haalbaarheidsstudie uitvoeren naar onderzoek en sanering van de asbestproblematiek in een gebied rondom het plangebied Gijmink A. De oppervlakte van dit plangebied (Gijmink B) bedraagt circa 46 hectare (exclusief Gijmink A).

4.7.2 Afronding Saneringsregeling asbestwegen 2^e fase

In februari 2003 is door het Ministerie van VROM en de provincies Overijssel en Gelderland een bestuursovereenkomst getekend met de verplichting voor de provincies de uitvoering van de sanering van asbesthoudende wegen en erven op zich te nemen. De Saneringsregeling asbestwegen 2^e fase vloeit voort uit het Besluit asbestwegen Wms. Belangrijkste doel is het wegnemen van de gezondheidsrisico's voor de bewoners van asbesthoudende erven en wegen. Ook de asbesthoudende bermen, die formeel vallen onder de Wet bodembescherming, worden meegesaneerd in deze saneringsregeling.

De uitvoering van deze regeling is opgesplitst in de clusters Goor en Harderwijk. De provincie Overijssel staat aan de lat voor de uitvoering van het cluster Goor. Dit is inclusief de Gelderse gemeenten Lochem en Berkelland. Het voortraject (aanmelding tot en met onderzoek) heeft plaatsgevonden in de periode 2003-2006. In 2007 is in het cluster Goor gestart met de uitvoering van de sanering van in totaal 350 locaties.

De opleverdatum van de saneringsregeling is oorspronkelijk voorzien op 1 januari 2010. Tijdens de uitvoering is gebleken dat de uiteindelijk te saneren hoeveelheden asbesthoudende grond veel groter is dan verwacht hetgeen tot (aanzienlijke) meerkosten leidt. Daarnaast heeft het werk door ongunstige temperaturen in de wintermaanden 3 maanden stilgelegen. Dit heeft gevolgen gehad voor de planning, waardoor we genoodzaakt zijn de opleverdatum van het project bij te stellen naar 1 juli 2010.

Voor 1 januari 2010 zal 80% van de locaties zijn gesaneerd. De overige 20% van de locaties worden in de eerste helft van 2010 gesaneerd. Het totale budget voor Overijssel (cluster Goor) en Gelderland (cluster Harderwijk) voor de uitvoering van de Saneringsregeling 2^e fase bedraagt € 44 miljoen.

4.7.3 Aanpak bodemlocaties Saneringsregeling asbestwegen 3^e fase

In de periode 2006-2008 heeft de provincie Overijssel, op verzoek van het Ministerie van VROM, de voorbereiding van de Saneringsregeling 3^e fase ter hand genomen. Deze voorbereiding bestond uit het verzorgen van de meldingen en de inventarisatie van de aangemelde locaties in Overijssel en Gelderland.

In totaal zijn in Overijssel en Gelderland bijna 2.000 locaties aangemeld.

In 2008 is het voorbereidende deel van het project overgedragen aan het Ministerie van VROM. Het Ministerie van VROM heeft vervolgens DLG opdracht gegeven om de uitvoering van deze 3^e fase te realiseren. Hiertoe heeft DLG een projectbureau opgericht. De derde fase moet afgerond zijn voor 1 januari 2012.

Vanwege haar verantwoordelijkheid voor de gezondheid van haar burgers, afstemming met de 2^e fase en vanuit haar rol als bevoegd gezag voor de bodemlocaties heeft de provincie Overijssel betrokkenheid bij de uitvoering van de 3^e fase. Op ambtelijk niveau neemt de provincie deel aan de wekelijkse projectgroepvergaderingen en het tweemaandelijks afstemmingsoverleg. In laatstgenoemd overleg zijn het Ministerie van VROM, de provincies Overijssel en Gelderland en de gemeenten Goor en Harderwijk vertegenwoordigd.

Dit overleg is ter voorbereiding op de stuurgroep waarin de bestuurders van genoemde overheden zitting hebben. Het projectbureau legt verantwoording af aan een stuurgroep, waarin de Directeur-Generaal van het Ministerie van VROM, de inhoudelijk gedeputeerden van beide provincies en de wethouders van de gemeenten Hof van Twente en Harderwijk zitting hebben. Voorzitter van de stuurgroep is de gedeputeerde Ruimte, Wonen en Milieu van de provincie Overijssel.

Voor de financiering van de aanpak van de bodemlocaties wordt geput uit het beschikbare budget van indicatief € 40 miljoen voor bodemlocaties.

4.7.4 Subsidieregeling asbestsanering bodem voor particulieren en agrariërs

Op 1 juli 2009 is door de provincie Overijssel de 'Subsidieregeling asbestsanering bodem voor particulieren en agrariërs' in het leven geroepen. De subsidieregeling geldt voorsnog voor een periode van 1 jaar.

Reden van de instelling van deze subsidieregeling is het feit dat voornamelijk in de regio Goor veel particulieren bezitter zijn van een perceel waar asbestverontreiniging in de bodem aanwezig is en dat niet is aangemeld in het kader van de Saneringsregeling asbestwegen 3^e fase.

Omdat deze verontreinigingen gezondheidsrisico's met zich mee kunnen brengen wil de provincie Overijssel deze mensen tegemoetkomen in de sanering van hun terrein om zodoende deze risico's op te heffen.

De bekostiging van deze subsidieregeling vindt plaats uit het indicatieve budget van € 40 miljoen voor de aanpak van asbest in bodem.

4.7.5 *Onderzoek herziening bestaande luchtnormen asbest*

Naar aanleiding van een epidemiologisch onderzoek naar asbestkanker onder Twentse vrouwen heeft de toenmalige staatsecretaris van VROM, de heer Van Geel, de Gezondheidsraad gevraagd naar een (eventuele) herziening van de bestaande luchtnormen voor asbest. Dit betreft het Maximaal Toelaatbaar Risico (MTR) en het Verwaarloosbaar Risico (VR) voor de aanwezigheid van asbestvezels in de buitenlucht.

In juni 2009 heeft de Gezondheidsraad haar conceptadvies uitgebracht aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Minister van VROM. De gezondheidsraad stelt voor deze normen met een factor 100 te verlagen. Dit betekent een aanzienlijke aanscherping. Op de vraag in hoeverre dit ook doorwerkt in de huidige norm voor asbest in de bodem wordt in het advies niet ingegaan. Naar verwachting wordt het conceptadvies van de gezondheidsraad begin volgend jaar definitief gemaakt waarna het wordt aangeboden aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de Minister van VROM. Pas nadat het adviesrapport definitief is en het Rijk heeft aangegeven of zij het advies overneemt, kan een inschatting gemaakt worden van de consequenties voor de bodemnormen en mogelijk indirect voor al gesaneerde locaties. De provincie zal alert blijven op deze ontwikkeling en indien noodzakelijk actie ondernemen richting het Rijk.

Toetsbare grootheden

Onderstaand overzicht betreft een grove raming van de grootheden voor de aanpak van de asbestbodempromblematiek in Overijssel.

- aantal afgeronde saneringen: 80
- aantal onderzoeken: 300
- 2 convenanten in 2010

4.8 *Verondiepen van zandwinplassen*

Vanuit de idee dat het verondiepen van zandwinplassen een meerwaarde voor de natuur kan hebben en de mogelijkheden voor recreatief medegebruik kan vergroten was er aanleiding voor een aanvankelijk positieve houding ten aanzien van verondieping van zandwinplassen.

In de Visie op de Ondergrond hebben wij opgenomen dat in onze ogen bij het verondiepen van voormalige zandwinputten alleen sprake is van een nuttige en functionele ontwikkeling als het om een (natuur)ontwikkeling gaat die sterk gerelateerd is aan de omgeving. Het verondiepen moet plaatsvinden in de vorm van een gebiedsontwikkeling met aandacht voor de kwaliteit van de waterbodem en grond- en oppervlaktewater.

In 2009 hebben wij een beleidsverkenning uitgevoerd naar de prioritering van 54 grootschalige zandwinplassen in Overijssel ten behoeve van verondiepingstrajecten²². Volledigheidshalve merken wij op dat het rapport niet de status heeft van beleid. Het beoogt geen putten aan te wijzen waar verondieping kan plaatsvinden, maar kan een hulpmiddel zijn bij een mogelijk toekomstige aanwijzing van te verondiepen zandwinplassen.

De 54 zandwinplassen zijn in de beleidsverkenning beoordeeld op de criteria:

- Risico op grondwaterverontreiniging.
- Bereikbaarheid van de plas.
- Natuur (zandwinplas ligt binnen 100 meter van de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) of ecologische verbindingzone).
- Beheersbaarheid.

---

²² Eindrapport Quickscan zandwinplassen Overijssel, 19 september 2009, projectnummer W08B0096, opgesteld door MWH B.V. in opdracht van de provincie Overijssel.

Uit de beoordeling komt naar voren dat vijf Overijsselse plassen mogelijk geschikt zijn voor verondieping op basis van een positieve beoordeling op drie of meer thema's. Nog eens vijftien plassen zijn mogelijk ook geschikt voor verondieping op grond van een positieve beoordeling op twee thema's. Als vervolg op deze beleidsverkenning zal in 2010 een analyse worden uitgevoerd naar de daadwerkelijke winst die het verondiepen van de zandwinplassen oplevert voor natuur en recreatie waarbij een relatie wordt gelegd tussen de huidige waterkwaliteit, de natuurwaarden van de plassen en de mogelijkheden voor recreatief medegebruik enerzijds en het te storten type grond/bagger anderzijds. Behalve verontreiniging van het grondwater kan het oppervlaktewater van de plas bijvoorbeeld te voedselrijk worden, vooral bij het storten van voedselrijk slib. Gevolgen hiervan zijn algenbloei en troebel water. De natuurwaarden nemen hierdoor af en de ondiepe delen zullen zich niet volgens de wensen ontwikkelen.

Naar aanleiding van ontstane maatschappelijk zorgen over de effecten van het verondiepen van zandwinplassen heeft de Minister van VROM in april 2009 een Commissie van Deskundigen in het leven geroepen die deze effecten moest onderzoeken (hierna Commissie Verheijen). In juni 2009 heeft de Commissie Verheijen haar adviesrapport aan de Minister van VROM aangeboden²³. Kort samengevat is de Commissie Verheijen van mening dat de bestaande algemene regels een goede basis bieden voor het verondiepen van zandwinplassen met grond en baggerspecie. Lokale omstandigheden zijn echter beslissend voor de manier waarop dat kan gebeuren en de voorzieningen die nodig zijn. Initiatiefnemers en lokale overheden moeten daarom zorgvuldig en transparant de kansen en mogelijkheden van verondiepen vooraf duidelijk maken. Een grondige consultatie van betrokkenen en omwonenden is noodzakelijk. Verondiepen is maatwerk. Daarbij maakt de Commissie Verheijen een onderscheid tussen verondiepingen in het rivierengebied en verondiepingen elders. Het volledige adviesrapport is te vinden op website van het Ministerie van VROM, www.vrom.nl.

Als vervolg op het adviesrapport van de Commissie Verheijen heeft het Ministerie van VROM in november 2009 een eerste concept van de zogenaamde puttenwijzer gepresenteerd waarin aanpak en maatregelen voor het verondiepen van zandwinplassen zijn opgenomen. Het betreft een richtlijn die later via een circulaire leidt tot een wijziging van het Besluit Bodemkwaliteit. In 2010 zullen wij nagaan of er naast de wijziging van het Besluit Bodemkwaliteit en de bestaande provinciale regels voor het toepassen van grond en bagger in waterwingebieden en grondwaterbeschermingsgebieden, een noodzaak is tot het verder vormgeven van provinciaal beleid op dit thema. De uitgevoerde beleidsverkenning naar de prioritering van 54 grootschalige zandwinplassen in Overijssel ten behoeve van verondiepingstrajecten vormt hierbij een vertrekpunt.

Voor het vervolgonderzoek op de beleidsverkenning Quickscan zandwinplassen Overijssel hebben wij in 2010 een bedrag van € 50.000 gereserveerd.

Toetsbare grootheden

Voor dit onderdeel worden geen toetsbare grootheden vastgelegd.

---

²³ Verantwoord grootschalig toepassen van grond en baggerspecie, Rapport van de Deskundigencommissie, juni 2009, kenmerk MD-BO 20092018.

4.9 *Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing*

De ISV3-periode, die loopt van 2010 tot en met 2014, start per 1 januari 2010 met de Wet Stedelijke Vernieuwing als wettelijk kader. Deze wet wordt in verband met de voorgenomen decentralisatie van het ISV naar verwachting per 1 januari 2011 ingetrokken. Hiermee vervalt ook het Investeringsbudget Stedelijke vernieuwing als financieel kader. Financiering vindt vanaf dat moment plaats via de Decentralisatie Uitkering. In het nieuwe rijksbeleidskader wordt de nadruk gelegd op decentralisatie van het ISV en horizontale verantwoording. Provincies krijgen meer beleidsvrijheid en de interbestuurlijke lasten worden verminderd. Dit alles betekent dat 2010 een overgangsjaar zal zijn waarin enerzijds moet worden voldaan aan de wettelijke verplichtingen en tegelijkertijd moet worden geanticipeerd op de nieuwe situatie.

De provincie heeft de verantwoording voor de besteding van het deelbudget ISV-bodem in de niet-rechtstreekse gemeenten.

Volgens de Wet Stedelijke Vernieuwing dienen programmagemeenten een meerjaren ontwikkelingsprogramma (MOP) op te stellen welke moet worden beoordeeld en goedgekeurd door de provincie. De Wet Stedelijke Vernieuwing stelt geen eisen aan de vorm van een MOP.

In het kader van de op stapel staande wijzigingen zal de provincie met alle niet-rechtstreekse Overijsselse gemeenten prestatie-afspraken maken voor de periode tot en met 2014.

Deze prestatieafspraken worden beschouwd als een (sterk vereenvoudigd) MOP. Omdat deze prestatie-afspraken met alle niet-rechtstreekse gemeenten worden gemaakt vervalt hiermee het belangrijkste verschil tussen programma- en projectgemeenten.

In het landelijke Convenant Bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties is afgesproken dat prioriteit zal worden gegeven aan de aanpak van spoedlocaties met humane risico's en van overige spoedlocaties, de zogenaamde 2015-doelstelling. Uitgangspunt bij het maken van prestatie-afspraken bodem met de gemeenten is dat het beschikbare ISV-budget in de eerste plaats beschikbaar is voor humane spoedlocaties en in de tweede plaats voor andere spoedlocaties waar tevens stedelijke ontwikkeling is gepland. In de laatste plaats kunnen deze financiële middelen worden ingezet voor overige spoedlocaties.

Eind 2010 is er zicht op het aantal humane spoedlocaties per gemeente met daarbij een beschrijving van de maatregelen die genomen gaan worden of zijn genomen. Verwacht wordt dat begin 2011 prestatie-afspraken bodem voor de periode tot 2015 kunnen worden gemaakt met de gemeenten waarbij de verdeling van het budget onderdeel van de afspraken wordt.

De randvoorwaarden voor de te maken prestatie-afspraken bodem zijn neergelegd in het Uitvoeringskader Overijssel Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing 2010-2014.

Kort samengevat gelden voor bodem de volgende voorwaarden:

- De locatie is gelegen binnen de bebouwde kom of de uitleggebieden.
- Er zijn geen andere financieringsafspraken voor dit soort locaties.
- Er is sprake van een (potentieel) geval van ernstige verontreiniging, veroorzaakt voor 1987.
- Er is sprake van een (potentieel) spoedeisende sanering (milieuhygiënisch of maatschappelijk).
- De maximale inspanningen zijn verricht om geld uit de markt te behalen door onderhandelingen of de inzet van het juridisch instrumentarium uit de Wet bodembescherming.

Het ISV-budget wordt ingezet voor de dekking van de kosten voor bodemonderzoek, opstellen saneringsplan, uitvoeren sanering, uitvoering nazorg en andere projectgebonden kosten zoals schadevergoedingsregelingen en personele capaciteit.

Toetsbare grootheden

- in 2011 zullen met 20 gemeenten in Overijssel prestatie-afspraken bodem worden gemaakt over de aanpak van spoedlocaties in stedelijk gebied.

4.10 Ongerechtvaardigde verrijking en kostenverhaal oude saneringen

In de provincie Overijssel zijn in juni 2009 negen gemeenten aangeschreven door Bodem+ , als onderdeel van SenterNovem en daartoe gemandateerd door de Staat, vanwege de vermoedelijke ongerechtvaardigde verrijking door de gemeenten op een in totaal 12-tal locaties. Volgens landelijke afspraken kunnen deze ongerechtvaardigde verrijkingen door de gemeenten gecompenseerd worden door extra gemeentelijke bodemprestaties in de vorm van ruimtelijke ambities in plaats van betaling van het bedrag van de ongerechtvaardigde verrijking aan het Rijk (kostenverhaal). De gemeenten is verzocht per locatie het bedrag van de extra bodemprestatie te bepalen aan de hand van een vastgesteld formulier. Uiteindelijk is het doel van het Ministerie van VROM om hierover een vaststellingsovereenkomst met de betreffende gemeente af te sluiten. De provincie is door Bodem+ op de hoogte gehouden van deze beleidsontwikkeling. Desgevraagd en indien mogelijk heeft en zal de provincie Bodem+ voorzien van de nodige gegevens ter onderbouwing van concrete kostenverhaalzaken. Wat de veranderende uitkeringssystematiek (via DU bodem, zie ook hoofdstuk 5, paragraaf 5.1) voor consequenties heeft voor het beleidsuitgangspunt van compensatie van ongerechtvaardigde verrijking door extra bodemprestaties en de rol van de provincie hierin is op dit moment onduidelijk.

In het voorjaar van 2009 heeft Bodem+ de provincie laten weten dat de Staat (en deels provincie en gemeente) nog 13 (mogelijk) kostenverhaalzaken op particulieren en bedrijven open heeft staan die de provincie als bevoegd gezag Wbb aangaan. Het landelijke beleid zoals dit is vastgelegd in de Beleidsregel kostenverhaal ex artikel 75 Wbb is gericht op het beëindigen van deze zaken, met name wanneer de sanering niet (meer) te verwachten is, niet juridisch afdwingbaar is, juridisch discutabel is of gelet op de te maken kosten niet kosteneffectief is. De provincie heeft Bodem+ in 2009 over de 13 openstaande zaken geadviseerd voor wat betreft voorzetting of schrapping van kostenverhaal c.q. voortzetting of afzien van stuiting (10 zaken doorzetten en 3 zaken laten vallen).

Toetsbare grootheden

Voor dit onderdeel worden geen toetsbare grootheden vastgelegd.

5 *Financieel*

5.1 *Inleiding*

Ten opzichte van de vorige programmaperiode is de uitkeringssystematiek van het Rijk voor deze programmaperiode veranderd. In de periode 2010-2015 is er geen specifieke uitkering op basis van de Wet bodembescherming. De specifieke uitkering is vervangen door een decentralisatie-uitkering (hierna DU bodem) binnen het provinciefonds. De aanleiding voor deze wijziging is gelegen in de wens van het Rijk en de regionale en lokale overheden om diverse taken en verantwoordelijkheden, waaronder die op bodemgebied, decentraal neer te leggen. Deze wens is ook vertaald in het afgesloten bodemconvenant. Een invulling van deze decentralisering betekent ook een kleinere rol van het Rijk bij de verantwoording van middelen. In het nieuwe bodembeleid zal het Rijk de regie op de uitvoering aan de andere partijen bij het bodemconvenant overlaten en beleidsafspraken maken over het gezamenlijk behalen van de in het bodemconvenant geformuleerde doelen. Het verschaffen van beleidsinformatie aan het Rijk komt daarmee in de plaats van het afleggen van financiële verantwoording aan het Rijk.

Binnen de DU bodem is het mogelijk om middelen in te zetten in zowel stedelijk als landelijk gebied. De besteding is in dat opzicht vrij evenals de prioritering door het bevoegd gezag Wbb. De vanaf 2010 geplande systematiek van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) wordt voor wat betreft bodemsanering losgelaten. Voor het Investeringsbudget Stedelijk Gebied (ISV) geldt dat de ISV3-periode, die loopt van 2010 tot en met 2014, per 1 januari 2010 start met de Wet Stedelijke Vernieuwing als wettelijk kader. Deze wet wordt naar verwachting per 1 januari 2011 ingetrokken. Het is de bedoeling van het Rijk de ISV-middelen per 2011 via de DU bodem ter beschikking te stellen. Hiermee vervalt vanaf 2011 ook ISV als financieel kader (zie ook hoofdstuk 4, paragraaf 4.9).

Met de nieuwe uitkeringssystematiek is het ook niet meer vereist een meerjarenprogramma te schrijven. Het opstellen van voorliggend Uitvoeringsprogramma is een keuze van de provincie. Er worden geen nieuwe afspraken met het Rijk gemaakt over te leveren bodem prestatie eenheden (BPE). Wel moeten de afspraken uit het bodemconvenant nageleefd worden. De acties in dit Uitvoeringsprogramma zijn voor zover relevant in lijn met de afspraken zoals deze in het bodemconvenant zijn neergelegd. De bestaande monitoringssystematiek blijft in aangepast vorm gehandhaafd om de voortgang van afspraken te volgen.

5.2 *Indicatief budget DU bodem en indicatief budget ISV bodem*

In het bodemconvenant is vastgelegd dat het bodemsaneringsbudget bestaat uit in totaal € 659 miljoen, waarvan € 417 miljoen DU bodem en € 242 miljoen ISV (per 2011 gedecentraliseerd).

Bij brief van 14 augustus 2009²⁴ heeft de Minister van VROM aan de 42-bevoegde gezagen de indicatieve budgetten DU bodem voor de periode 2010-2015 bekend gemaakt. Voor de provincie Overijssel is een indicatief budget van € 39,92 miljoen vastgesteld. Voor Overijssel is daarbij het volgende plaatje geschetst.

---

²⁴ Kenmerk DGR/LOK 2009045479.

Tabel:

Segment	€
Asbest in de bodem	28.000.000
Gasfabrieken	8.250.000
Waterbodems/ILG/NAVOS/onderzoek zandwinplassen	3.250.000
Aanpak spoedeisende werkvoorraad	420.000
Totaal	39.920.000

Het bedrag van € 39.920.000 is als DU Bodem toegevoegd aan het provinciefonds (najaarscirculaire 2009 Ministerie van Binnenlandse Zaken). Voor wat betreft het indicatief voorschot van € 28 miljoen voor de aanpak van de asbestbodempromblematiek in Overijssel wordt opgemerkt dat door het Rijk is toegezegd dat in de voorjaarscirculaire 2010 van het Ministerie van Binnenlandse Zaken nog eens een bedrag van € 12 miljoen voor asbest in de bodem toegevoegd gaat worden aan de DU bodem voor Overijssel²⁵.

Een ander deel van de bodemsaneringsbudgetten wordt toegevoegd aan ISV. Het indicatieve bodembudget voor ISV, dat per 1 januari 2011 ook over zal gaan in de DU bodem, is door de Minister van Wonen, Wijken en Integratie bij brief van 17 juli 2009²⁶ bekend gemaakt. Voor Overijssel wordt een indicatief bedrag van €4,31 miljoen vastgesteld. In haar brief van 14 augustus 2009 heeft de Minister van VROM aangegeven dat via een separate brief door de Minister van Wonen, Wijken en Integratie het (definitieve) bodembudget voor ISV bekend zal worden gemaakt. Naar verwachting zal dit in februari 2010 zijn.

Tabel:

	€
Indicatief DU bodem	39.920.000
Toevoeging asbest in de bodem	12.000.000
Indicatief budget ISV bodem	4.310.000
Totaal	56.230.000

²⁵ Hierbij wordt verwezen naar de inhoud van de op 14 oktober 2009 aan het Ministerie van VROM verzonden brief met kenmerk 2009/0145914.

²⁶ Kenmerk 2009031352, bijlage 3b Verdeling Investeringsbudget ISV-3 (Bodem) 2010-2014 (indicatief).

5.3 Provinciale cofinanciering

Vanuit de Dynamische Investeringsagenda (DIA), beleidsintensiveringen voortvloeiend uit het collegeakkoord 2007-2011 en Investeren In Overijssel (IIO) voor de jaren 2010 en 2011 zijn uit provinciale autonome middelen additionele budgetten toegekend voor het kunnen realiseren van het uitvoeringsprogramma.

In onderstaande tabel zijn de beschikbare provinciale middelen weergegeven gekoppeld aan thema's/projecten. Omdat de financiering van de projecten rond de waterbodems in elkaar overlopen, is ervoor gekozen om het totale bedrag van de DIA-middelen voor de periode 2007-2011 te presenteren in onderstaande tabel.

Financieringsbron	Thema/project	€
Dynamische Investeringsagenda	Waterbodems	2.750.000
	Teerput Vasse	1.250.000
Totaal DIA		4.000.000
Perspectiefnota 2007	ILG (2010)	2.000.000
Beleidsintensiveringen Collegeakkoord 2007-2011; jaren 2010 en verder	Waterbodems/asbest (2010- 2012)	6.000.000
Beleidsintensiveringen Collegeakkoord 2007-2011; jaren 2010 en verder	Stimuleringsregeling bodemonderzoek 2010/2011	400.000
Totaal beleidsintensiveringen		8.400.000
Investeren In Overijssel 2010/2011	Aanpak spoedeisende werkvoorraad (waaronder asbest in de bodem)	3.000.000
	Waterbodems (Carpe Diem)	4.385.000
	Visie op de ondergrond	500.000
Totaal IIO 2010/2011		7.885.000
Totale cofinanciering vanuit provinciale middelen		20.285.000

De vanuit de Dynamische Investeringsagenda beschikbare middelen zijn al ingezet voor de waterbodemsanering van de Zwolse Stadsgrachten (€ 2.750.000) en de sanering van de Teerput Vasse (€ 1.250.000). Voor de uitvoering van de waterbodemsanering van de Zwolse Stadsgrachten is een overeenkomst afgesloten met de gemeente Zwolle en het Waterschap Groot Salland. De sanering van de Teerput Vasse is in 2009 aanbesteed en wordt in 2010 en 2011 uitgevoerd. Het bedrag van € 6.000.000 wat beschikbaar is vanuit de Beleidsintensiveringen Collegeakkoord 2007-2011 voor waterbodems/asbest is reeds voor een belangrijk deel aangewend. Een bedrag van € 3.750.000 is beschikbaar gesteld aan het waterschap Groot Salland voor de waterbodemsanering van de Zwolse Stadsgrachten, € 1.172.284 aan het Waterschap Regge en Dinkel voor de waterbodemsanering van de Nieuwe Graven/Eksosche Aa/Boven Regge, € 100.000 voor de sanering van de Stadsgrachten in Steenwijk en € 20.000 voor het onderzoek van de Buitengracht in Deventer. De aanwending van de resterende middelen en de nieuwe middelen vanuit IIO staat beschreven in hoofdstuk 4, paragraaf 4.4.2.

5.4 Mogelijke knelpunten in de uitvoering

In dit hoofdstuk van het Uitvoeringsprogramma zijn bij de behandeling van de thema's een aantal knelpunten gesignaleerd. In deze paragraaf worden deze knelpunten bij elkaar gebracht.

Eén van de prioriteiten uit het Uitvoeringsprogramma voor de jaren 2010-2015 is de aanpak van de spoedeisende werkvoorraad. Vanuit het Rijk is daarvoor indicatief € 420.000 beschikbaar gesteld via de DU Bodem en (naar verwachting) nog eens € 4 miljoen indicatief via ISV bodem. Vanuit Investeren in Overijssel is daar voor de jaren 2010 en 2011 € 3 miljoen aan toegevoegd. Voor de jaren na 2011 is voorgesteld een aanvullend bijdrage van € 14 miljoen toe te voegen uit middelen uit Investeren in Overijssel. Die aanvullende middelen zullen naar verwachting nodig zijn om de in het Bodemconvenant gemaakte afspraken over de aanpak van spoedeisende locaties te kunnen realiseren. Overigens zullen de ambities van het bodemconvenant, waaronder de 2010 en 2015-doelstellingen, in relatie tot het beschikbare budget ook ter sprake komen tijdens de geplande evaluatie van het bodemconvenant in het najaar van 2011, met als doel extra rijksmiddelen te bemachtigen.

Voor de aanpak van de asbestproblematiek in de Overijssel heeft het Rijk een indicatieve bijdrage vastgesteld van € 40 miljoen. De claim die, op basis van de verwachte opgave, is neergelegd bij het Rijk is echter € 58 miljoen. De huidige prioritering ten aanzien van de indicatief beschikbare asbestmiddelen is als volgt: financiering meerkosten saneringsregeling asbestwegen 2e fase, financiering onderzoek losse bodemlocaties en sanering combilocaties die meegenomen worden bij de saneringsregeling asbestwegen 3e fase en de bekostiging van de Subsidieregeling asbestsanering bodem voor particulieren en agrariërs. Ook een eventueel vervolg op de haalbaarheidsstudie voor het plangebied Gijmink B en de uitkomst van het proces rondom de herziening van de bestaande luchtnormen voor asbest kunnen gevolgen hebben voor de benodigde middelen voor de aanpak van de asbestproblematiek in Overijssel. Onze inzet is het verwachte tekort aan middelen te organiseren onder andere door actie te ondernemen richting het Rijk. Wij zullen alert zijn op het vervolg op het conceptadvies van de gezondheidsraad over de herziening van de bestaande luchtnormen voor asbest vanwege de mogelijke consequenties voor de bodemnormen en mogelijk indirect voor al gesaneerde locaties. Zo nodig zullen wij ook hier actie ondernemen richting het Rijk. Opgemerkt wordt dat een recente inventarisatie door DLG van de bij Saneringsregeling Asbestwegen derde fase mee te nemen bodemlocaties geleid heeft tot een hogere kosteninschatting. De nu indicatief toegezegde middelen lijken dan helemaal onvoldoende, waardoor slechts maar een deel van de problematiek aangepakt kan worden. Dit signaal is in december 2009 gezamenlijk door Gelderland en Overijssel afgegeven en zal herhaald blijven worden zolang dat nodig blijft. Dit laatste mede in het licht van de in december 2008 gesloten bestuursovereenkomst tussen het Rijk en de beide provincies over de aanpak van de asbestwegen en -locaties, waarbij bepaald is dat het Rijk voor voldoende financiële middelen zorgt om de asbestproblematiek aan te pakken.

Voor de sanering van het Olasfa-terrein in Olst laten huidige inzichten een totaal tekort zien van € 1,6 miljoen voor fase 2 en 3. Het Ministerie van VROM heeft in haar brief van 21 juli 2009 aangegeven een aanvullende reservering te maken in het geval de resultaten van de aanbesteding van fase 2 en 3 daar aanleiding toe geven. Vooralsnog wordt er daarom van uitgegaan dat het nu voorziene tekort door het Rijk zal worden aangevuld waardoor dit knelpunt lijkt te zijn opgelost.

Een mogelijk knelpunt kan nog worden de sanering van een drietal terreinen van Staatsbosbeheer. Over de aanpak van deze locaties zijn in 1998 op landelijk niveau afspraken gemaakt, waarbij de provincies vanuit hun rol als bevoegd gezag in het kader van de Wet bodembescherming (Wbb), maximaal 2/3^e deel van de saneringskosten voor hun rekening zouden moeten nemen. Recent heeft Staatsbosbeheer aangegeven dat zij drie locaties in Overijssel heeft die voor deze regeling in aanmerking zouden kunnen komen. De aan de provincie gevraagde bijdrage is 1,25 miljoen Euro. Hiervoor is thans nog geen dekking, op ambtelijk niveau wordt binnen de reeds beschikbare middelen voor bodemsanering naar financieringsmogelijkheden gezocht.

Het is goed te realiseren dat als voornoemde knelpunten niet kunnen worden weggenomen dit zal moeten leiden tot het bijstellen van de ambities die in dit Uitvoeringsprogramma zijn neergelegd.

5.5   ***Communicatie***

Alle in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in de begroting opgenomen, behalve de € 12 miljoen extra asbestmiddelen en de verwachte € 4,31 miljoen ISV-middelen. De verdeling van de € 39.920.000 DU bodem over de jaren 2010 tot en met 2014, zal in de perspectiefnota 2011 worden verwerkt.

Het Uitvoeringsprogramma wordt ter kennisname aan Provinciale Staten gestuurd. Ook zal het uitvoeringsprogramma geplaatst worden op de internetsite van de provincie (www.overijssel.nl). Gemeenten en waterschappen in Overijssel zullen een exemplaar van het Uitvoeringsprogramma toegezonden krijgen. Jaarlijks (vanaf 2011) zal, met de actualisatie, gecommuniceerd worden over de voortgang van het Uitvoeringsprogramma. De overige communicatie is projectgerelateerd en kan bijvoorbeeld plaatsvinden door middel van informatiebijeenkomsten en persberichten.